

Lunds Universitet

Institutionen för Konst- och Musikvetenskap

KOV 204: Magisternivå, 80p

Handledare: Lektor Britt- Inger Johansson

Vårterminen 2007

Byggnadsminnesmärkning

eller

- varför är det så ont om Q ?

Jennie Lippner

LUNDS
UNIVERSITET

ABSTRACT FÖR 60/80-POÄNGSUPPSATS

Institutionen för konst- och musikvetenskap
Box 117
221 00 Lund
Tel. 046- 222 00 00, vx

Författare:

_____ Jennie Lippner _____

Titel och undertitel:

_Byggnadsminnesmärkning eller varför är det så ont om Q? _____

Handledare: ___Lektor Britt-Inger Johansson _____

60-p uppsats:

80-p uppsats: X

Ventilationsdatum _2007- _06-05 _____

Sidantal ___70_____ Illustrationer ___1_____ Bilagor ___3_____

Abstract (50-150 ord)

This thesis deals with our heritage and the care of old buildings. In order to limit this vast area a specific attention has been brought upon the process of giving buildings a certain level of protection and after decision having it taken away, instead of giving a stronger protection level. Further limitation has been done through the choice of four buildings in Lund, within Lund University campus. These buildings all lost this certain level of protection. The participants in these kinds of cases have a level of power, what argumentation did they use? The methods being used are discourse analysis, phenomenology and the daily methods of the building care field.

Sökord: byggnadsminnesmärkning, byggnadsvårdsprocess, bevarande, diskursanalys, fenomenologi, platsfenomenologi, maktrelationer, modernism, antikvarisk, ekonomi,

Innehållsförteckning:

- Inledning	sid. 5
- Syfte, källmaterial, metod och teori	sid. 5-6
- Frågeställningar, avgränsning och tidigare forskning	sid. 11
- Bakgrundsteckning	sid. 13
- Kring byggnadsvården	sid. 13
- Byggnadsvårdens principer och metoder, dess begrepp och definitioner	sid. 16
- Lagar och förordningar	sid. 23
- Studieobjektens historik och funktion	sid. 27
- Kvarter Glädjen 16; Televerket	sid. 27
- Televerket	sid. 27
- Kvarter Paradis 51; Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet	sid. 33
- Kirurgen	sid. 37
- Barnsjukhuset	sid. 40
- Kapellet	sid. 41
- Byggnadsvårdsärendenas aktörer	sid. 42
- Lunds Universitet - byggherre, innovatör och traditionsbärare	sid. 42
- Byggnadsenheten vid Lunds Universitet	sid. 42
- Akademiska Hus – byggherre och förvaltare	sid. 43
- Svenska staten och Telia-koncernen	sid. 43
- Länsstyrelsen i Skåne län och Riksantikvarieämbetet	sid. 43
- Lunds stadsarkitekt och stadsantikvarie	sid. 44
- Juridiska Fakulteten vid Lunds Universitet	sid. 46
- Fastighets AB Telaris och Skanstornet AB	sid. 47
- Paulssons Fastigheter	sid. 47
- Fenomenologisk utflykt	sid. 48
- Analys och tolkning	sid. 53
- Slutdiskussion	sid. 59
- Slutord	sid.63

- Käll- och litteraturförteckning	sid.64
Otryckta källor	sid.64
- Arkiv	sid.64
- Internet	sid.64
- Tidningsartiklar (nätupplaga)	sid.64
Tryckta källor	sid.65
- Litteratur	sid.66
- Tidningsartiklar (tryckt upplaga)	sid.66
- Tidskriftsartiklar	sid.67
- Bildförteckning	sid.67
- Bilagor	sid.68

Inledning:

Denna uppsats behandlar ämnet byggnadsvård, närmare bestämt begreppet byggnadsminnesmärkning. Begreppet tillämpas på värdefulla byggnader och byggnadsmiljöer i dagens samhälle och omfattar skydd mot förvanskning och rivning. Detta innebär dock inte ett skydd för all framtid. En byggnad som har byggnadsminnesmärkts kan bli av med skyddet. I det följande kommer två fastigheter och fyra byggnader i två byggnadsvårdsärenden i Lund att utgöra studieobjekt eftersom deras byggnadsminnesmärkning hävts. Vidare sker en analys av processen som föregick byggnadernas byggnadsminnesmärkning och hävandet av densamma.

Kvarteren och byggnaderna är: Kvarteret Glädjen 16: Gamla Televerket, idag Juridicum; Kvarteret Paradis 51: Gamla kirurgen, idag Studievägledningen; Gamla barnsjukhuset (gamla Juridicum), idag Social- och beteendevetenskapliga Biblioteket; Lasarettskapellet, idag universitetsbokhandeln Lexis.

I den fortsatta framställningen betecknas byggnaderna enligt följande: Televerket, Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet.

Syfte: Syftet med uppsatsen är att utforska begreppet och processen vid byggnadsminnesmärkning, hur den kommer till stånd och vilka parter som är involverade. Detta ställs i förhållande till beslutet om hävande av de fyra studieobjektens olika byggnadsminnesmärkningar och vilken eller vilka parter som hade den största makten i dessa beslutsprocesser.

Underliggande syfte är att bedöma byggnadernas kulturhistoriska värde sett ur ett vidare perspektiv än vad som skedde i verkligheten. Det kulturhistoriska värderingssystemet av bebyggelse påbjuder ett stort antal värden att ta hänsyn till vid bevarande och vård av byggnader och deras miljö.

Hypotesen är att de kriterier som utgjorde grunden för den initiala byggnadsminnesmärkningen rimligtvis även ligger till grund vid beslut om det motsatta, hävandet av byggnadsminnesmärkningen.

Tesen är att beslutet om hävande av byggnadsminnesmärkningarna inte skedde enligt det värderingssystem som utarbetats av Riksantikvarieämbetet och som bör ligga till grund vid kulturhistorisk värdering av bebyggelse.

Källmaterial: Utöver själva byggnaderna har relevanta tidningsartiklar och dokument från olika involverade parter och myndigheter ingått i det källmaterial som använts för uppsatsen, liksom kulturminneslagstiftningen och litteratur om byggnadsvård. Även information från Riksantikvarieämbetets hemsida har kommit till användning.

Den litteratur som har haft störst vikt är Stig Robertssons och Axel Unnerbäcks böcker *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård* och *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Båda böckerna har gett en god inblick i byggnadsvårdens arbetsmetoder och förhållningssätt. Begrepp och definitioner har åskådliggjorts på ett tydligt sätt då framställningarna är tänkta som handböcker för verksamma inom byggnadsbranschen, politiker och allmänt intresserade. På grund av sin karaktär utav informerande handbok används böckerna som både metod och teori i föreliggande uppsats.

Statens offentliga utredningar har i boken *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse* gett ovärderlig hjälp i förståelsen av lagar och förordningar som används dagligen i byggnadsvårdsärenden. Även Riksantikvarieämbetets skrift *Byggnadsminnesförklaring* har på ett överskådligt sätt rätt ut begreppen i den juridiska terminologin.

Mia Geijers avhandling *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen* har gett värdefulla bidrag till kapitlet: Kring byggnadsvården.

Metod och teori: Det skriftliga material som nämns ovan har underkastats en diskursanalys då metodens tänjbarhet har visat sig vara ett gott verktyg vid analys av processer. Allmänt sett är diskursanalys ett sätt att avslöja strukturer och antaganden som ligger bakom yttranden och verbala ställningstaganden. Valet föll naturligt på denna metod då föreliggande uppsats handlar om byggnadsminnesmärkningsprocesser och källmaterialet består av både verbala ställningstaganden och skriftliga yttranden i form av tidningsartiklar och myndighetsdokument. Metoden ger därmed

möjlighet att analysera de diskurser som tenderar att ha största genomslagskraft och på grund av det utgör en maktfaktor i processen och i det slutgiltiga beslutet.

Metoden är främst baserad på Marianne Winther och Louise Phillips bok, *Diskursanalys som teori och metod*, som medger tre förhållningssätt att utföra diskursanalys. Den första kallas *diskursteori* och utgår ifrån att diskurser innebär ett konstituerande av samhället. Att använda diskursteorin medger en abstrakt kartläggning av diskurser i samhället, vid viss tid eller inom ett visst socialt område. Den andra kallas *kritisk diskursanalys* och anses vara dialektisk, det vill säga en hårklyvande form av analys. Den utförs med hjälp utav empiriska analyser av människors tal och skriftspråk. Den tredje och sista kallas *diskurspsykologi* och precis som diskursteorin utgår den ifrån att diskurser är konstituerande i samhället. Däremot anses dessa konstituerande diskurser vara inlagrade i historiska och sociala praktiker.¹

En triangulering av de tre analysformerna har genomförts då de kan fungera som både teori och metod. Först och främst har diskursteorin använts som ett sätt att redan vid inläsningen av källmaterialet kunna urskilja olika diskurser inom byggnadsvårdens område, även politiska och ekonomiska diskurser som rör sig i periferin av detta specifikt analyserade område.

Därefter har den kritiska diskursanalysen använts vid analys av myndigheters och övriga parter dokument och tidningsartiklarna. Vilka ord har använts och vilka olika diskurstillhörighet ger de uttryck för och vilket resultat ger det i maktutövningen över besluten.

Till sist har diskurspsykologin i samarbete med fenomenologins upplevelsevärde använts i förståelsen av kontexten; Lunds Universitet. En institution som har historiska och sociala praktiker, en samhällelig maktfaktor i sig.

Stig Robertssons bok, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård* har använts som teoribas och byggnadsvårdens fem pelare: Kunskap, Varsamhet, Att förvalta, Att förhålla sig till historien, Material och teknik, har gett ett teoretiskt förhållningssätt som sedan har haft funktionen av underliggande tankesätt i förståelsen av källmaterialet och litteraturen om byggnadsvården.

¹ Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, (Lund: Studentlitteratur 2005), s.7, s.25-27, s.28-30.

Byggnadsvården använder dessa fem pelare som en grund för sina praktiska arbetsmetoder, på samma gång kan de anses fungera som teorier för vad god byggnadsvård innebär. Det påbjuds att kriterierna för god byggnadsvård hela tiden bör uppdateras efter sin samtids åsikter och tankegångar.² De fem pelarna kan sammanfattas i ett ödmjukt förhållande till byggnader och övrig kulturhistorisk miljö. Det handlar om att förvalta kulturarvet väl för att sedan kunna lämna över det till kommande generationer. Denna förvaltning innebär att skaffa gedigna kunskaper både om den byggda miljön vad avser material och byggnadstekniker såväl som att se byggnaderna i sitt historiska sammanhang. Ett sammanhang som innehåller dåtid och nutid, men även framtid.³ En utförligare beskrivning av dessa fem pelare återfinns i kapitlet: Byggnadsvårdens principer och metoder, dess begrepp och definitioner, på sidan 13.

Byggnadsvårdens kulturhistoriska värdering av bebyggelse har även fungerat som både metod och teori, tillvägagångssättet har använts i förståelsen av de fyra byggnadernas värde. Axel Unnerbäcks bok, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* har med sina illustrerande bilder gjort det praktiska arbetet mer åskådligt. På samma gång har boken visat på den mångfald av motiv och värden som ska beaktas vid en kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Det kan sannerligen inte vara lätt i avgörandet om vad som ska bevaras och sedan kunna motivera sitt beslut i en eventuell diskussion. Men byggnadsvårdarens erfarenhet spelar säkert en stor roll. Uppsatsförfattaren utger sig inte för att besitta denna erfarenhet i föreliggande värdering av de fyra byggnadsobjekten.

Jan Bengtssons bok, *Fenomenologiska utflykter* ger en god och översiktlig beskrivning av fenomenologin, dess historia, utövare och olika inriktningar. Den översiktliga karaktären har passat uppsatsförfattarens syfte att använda fenomenologin mer som en teoretisk och på samma gång praktisk bas för att med vetenskapligt tillstånd kunna göra en egen form av datainsamling som förutsätter ett subjektivt förhållningssätt baserat på den egna erfarenheten. Objektivitet anses annars vara det grundande förhållningssättet för vetenskaplig forskning. Fenomenologin är en metod som vill tala utifrån tingen och ge full rättvisa åt det som undersöks. Därmed kan tingen inte inordnas i ett fack av fördomar, teorier eller speciella klassificeringssystem. Detta ger ett verklighetsbaserat förhållningssätt som innehåller en hög grad av autenticitet, för att använda ett begrepp ifrån

² Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.9, s.11.

³ Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.9.

byggnadsvårdens domäner.⁴ Vidare används fenomenologins upplevelsevärde, i detta fall värdet i upplevelsen av byggnader och deras miljö, platsen. Denna metod är ett sätt att analysera företeelser, fenomen ur ett intuitivt och självreflekterande scenario.

Fenomenologins metoder och speciellt den transcendentala, och den existensfilosofiska inriktningen av fenomenologin i form av den arkitekturteoretiska plastfenomenologin har applicerats vid denna datainsamling och efterföljande analys av den fenomenologiska utflykten. En utflykt som ska ses i sken av både en fysiologisk såväl som en mental och sinnlig utflykt. Alla de sex sinnen ska vara med vid en fenomenologisk utflykt.

Ett centralt begrepp inom den transcendentala fenomenologin är *Epoche* - det öppna sinnet.⁵ Detta begrepp har använts vid en tillbakablick av författarens första möte med studieobjekten. Ett möte som innebar en personlig och högst subjektiv upplevelse och percipiering av byggnaderna och deras miljö. Dock har begreppet mer använts i en utgåva som samtidigt medger en kritik mot den transcendentala fenomenologin, då uppsatsförfattaren bland andra fenomenologer ifrågasätter om det rimligtvis kan finnas något som ett totalt öppet sinne. Ett öppet sinne – Epoche kräver egentligen total avsaknad av tidigare erfarenhet och i det risken för värderande åsikter vid observationen av ett fenomen. Det öppna sinnet har även förminskats något i och med att efterföljande fältstudie har upplevts med intentionen att kontextualisera byggnaderna. Med ordet kontext avses här byggnadernas sammanhang, de upplevs i den miljö de befinner sig i. En miljö som innebär en rent fysisk belägenhet, såväl som en del i ett större immateriellt sammanhang. Ett sammanhang som i ett historiskt och samhällsligt perspektiv utgörs av Lunds Universitet. En kontext som innefattar framåtanda, kreativitet likaväl som ett fasthållande av gamla traditioner.

I förståelsen av platsfenomenologin har arkitekten Christian Norberg-Schulz kapitel om fenomenet plats studerats.⁶ Ett centralt begrepp i platsfenomenologin är *genius loci* – platsens ande.⁷ Norberg-Schulz talar om en plats ande som en stabilitet, att *genius loci* inte förlorar i kraft även om platsen utsätts för förändringar. Dock är det viktigt att platsens ande respekteras och att förändringarna sker i enlighet med dess ande. Detta är viktigt för människan som brukar platsen, det ger en känsla av

⁴ Bengtsson Jan, *Fenomenologiska utflykter*, (Uddevalla: Daidalos 1998), s.27-28.

⁵ Bengtsson Jan, *Fenomenologiska utflykter*, (Uddevalla: Daidalos 1998), s.189-195.

⁶ Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.89-116.

⁷ Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.107-115.

orientering och identifikation. Orientering har betydelsen av att veta var man befinner sig och identifikation en vetenskap om *hur* man är på denna plats. Identifikation innebär i detta sammanhang att känna sig hemma, att komma överens med miljön. Dessa två begrepp kan ses som en totalitet, men den ena förutsätter inte den andra. Man kan mycket väl orientera sig på en plats utan att kunna identifiera sig helt med platsen. Omvänt kan man identifiera sig med platsen utan att tvunget känna till platsens struktur. Den optimala tillhörighetskänslan uppstår när både orientering och identifikation samspelar.⁸ Platsen ska ge mening och ha karaktär, ett samspel mellan det inre och det yttre måste existera både i mikro- och i makrokosmos.⁹ *Mänsklig identitet förutsätter platsens identitet.*¹⁰

Metodtriangulering har använts för att säkra en validitet i valet av metoder och därmed uppsatsens slutdiskussion. Diskursanalysens beaktande av detaljerna kan ses som ett pussel för att komma fram till något, påvisa hur verkligheten är konstruerad och uppbyggd. Men den påvisar inte en total sanning då diskurserna får det innehåll och värde som tillskrivs dem. Fenomenologin utgår mer ifrån en sannare insikt om hur sakerna förhåller sig, då metoden tar fasta på den upplevda och varseblivna verkligheten och erfarenheten. Fenomenologin kan anses utgöra försteget till uppkomsten av diskurser. Vidare förankras båda dessa metoder i byggnadsvårdens mer handfasta arbetsmetoder.

Även en datatriangulering av källmaterialet har utförts. Heléne Thomassons bok, *Reflexiva intervjuer* har använts som inspiration vid triangulering av källmaterialet. Man ska här låta materialet "tala" till forskaren "intervjuaren". Källmaterialet har genomlästs på ett lodrätt vis, det vill säga att all information har lästs igenom och vissa ord och begrepp har varit återkommande. Dessa ord kan kallas nyckelord, de erbjuder en upplevelse av att insikt uppnås. I den vidare läsningen kan nyckelorden koda till vissa bestämda diskurser. Forskaren börjar förstå vad han/hon letar efter och kan börja ställa frågor. Vad är det egentligen källmaterialet säger? Vad ligger bakom ett visst uttalande eller begrepp? Efter detta går analysen i motsatt riktning och utförs vågrätt. Vissa fenomen börjar skönjas.¹¹

⁸ Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.110.

⁹ Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.111.

¹⁰ Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.112.

¹¹ Thomasson Heléne, *Reflexiva intervjuer*, (Lund: Studentlitteratur 2006), s.153-160.

Frågeställningar: Varför togs byggnadsminnesmärkningen bort? Vilka var argumenten? Vilka byggnader får byggnadsminnesmärkning? Vilka myndigheter/partier är involverade i byggnadsminnesmärkningsprocessen? Vilken myndighet/part innehar den största makten i dessa ärenden? Har de fyra valda studieobjekten en eller flera gemensamma nämnare? Behövs överhuvudtaget byggnadsminnesmärkning, om det inte innehar ett reellt värde?

Avgränsning: Ämnet byggnadsvård är ett stort ämnesområde. Ämnet avgränsas därmed till begreppet byggnadsminnesmärkning i relation till de fyra objekt som behandlas i min undersökning. Valet av byggnader innebär en avgränsning geografiskt sett till staden Lund, men också till Lunds Universitet och dess universitetsområde.

Tidigare forskning: Tidigare forskning runt studieobjekten utgörs av byggnadsinventeringar och historiografiska bilderböcker. Bevaringskommitténs två skrifter, *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*¹² och *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Krafts rote*¹³ har utgjort en oerhörd tillgång till de fyra byggnadernas konkreta utseende och material, uppförandeår och byggnadernas arkitekter och byggherrar. Beskrivningarna av kvarteren som byggnaderna ingår i har ur historiskt och nutida perspektiv utgjort en källa till förståelse av sammanhanget vari byggnaderna uppfördes. Det rika bild- och kartmaterialet har varit en direkt njutning att ta del av och dessutom utgjort viktig information om diverse förändringar som gjorts sedan skrifterna trycktes år 1981 samt år 1983. Dessa två skrifter ingår i en serie om fyra delar och utgör förslag till bevarandeprogram för Lunds kommun.

Vidare har Alfred Flaums historiska tillbakablick på lasarettet i Lund vid tvåhundraårsjubiléet utgjort forskning av både lasarettet som vårdinstitution och lasarettets byggnader som en gång var belägna i de byggnader som utgör föreliggande uppsats studieobjekt. Boken har utgjort ett bidrag i

¹² Bevaringskommittén, *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*, (Trelleborg: Tryckeri AB Allehanda 1981) s.102-121.

¹³ Bevaringskommittén, *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.84-91.

förståelsen av byggnadernas tidigare funktion och historiska kontext. Närmare bekantskap har härigenom även skett med byggnadernas arkitekter.¹⁴

Tomas Tägils framställning, *Universitetsmiljöer i Lund*, beskriver först och främst byggnaderna och deras del i universitetsmiljön. Vidare anges vikten av att bevara och vårda de gamla byggnaderna och miljön som omger dem, eftersom de utgör en bild av universitetet. Denna framställning har varit av stor vikt och inspiration då Tägil tangerar ett perspektiv som är viktigt i föreliggande uppsats.¹⁵

Utifrån de litteratursökningar som gjorts finns det inte något skrivet om situationen då en byggnadsminnesmärkning hävs.

¹⁴ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags bokredaktion 1968), s.23ff.

¹⁵ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001) s. 25-30.

Bakgrundsteckning:

Nedan presenteras först byggnadsvården. Därefter följer dess principer, metoder, begrepp och definitioner. Lagar och förordningar som är centrala vid byggnadsminnesmärkning anges i efterföljande passage. Efter detta följer en presentation av uppsatsens fyra studieobjekt, deras historik och funktion i omgivande kvarter. Om- och tillbyggnader anges för varje byggnad i kronologisk ordning. Därefter följer en kort presentation av aktörerna i de två framställda byggnadsvårdsprocesserna. Lunds Universitet inleder presentationen då denna institution i föreliggande framställning kan anses fungera som ett samlande forum för övriga aktörer.

Kring byggnadsvården

År 1943 fick Riksantikvarieämbetet enligt ny lagstiftning ansvaret för skyddet av kulturhistoriskt intressanta byggnader som var i enskild ägo.¹⁶ Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsen skulle i och med denna lagstiftning arbeta i samråd runt beslut i detta slags ärenden.¹⁷ Riksantikvarieämbetet och byggnadsvården i stort, hade därefter knappa resurser till sitt förfogande. Den dagliga rutinen bestod av interna utredningar präglad av ineffektiva rutiner istället för konkreta byggnadsvårdsärenden. Detta resulterade i att enbart ett snävt urval av bevarandevärda byggnader blev tillsedda. Anklagelserna som därför riktades mot ämbetet och byggnadsvården bestod i att de ansågs hänge sig åt ett alltför ”elitistiskt byggnadsbevarande”. Det allmänna intresset för byggnadsvård var vid denna tid starkt inskränkt. År 1975 vände dock opinionen och år 1986 infördes en ny kulturpolitik. Samtidigt introducerades kulturminneslagen och begreppet kulturmiljövård infördes med stor genomslagskraft. Kulturvården fick därmed ett större arbetsfält.¹⁸ Den 1 januari år 1998 avskiljdes Historiska museet från Riksantikvarieämbetet. Åtskiljandet var av principiell karaktär och hade föregåtts av diskussion och utredningar.¹⁹ Det resulterade i att kulturmiljövårdarna kom långt ifrån övrigt museiarbete. Det rådde en övertro till lagar och

¹⁶ Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetsservice US AB 2004), s.96.

¹⁷ Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetsservice US AB 2004), s.103.

¹⁸ Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetsservice US AB 2004), s.96-98.

¹⁹ Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetsservice US AB 2004), s.98.

paragrafer, speciellt vad gäller kommunernas bygglov och planer. En byggnadsvård som skulle kunna benämnas ”instrumentell”.²⁰

Inom byggnadsvården råder det olika uppfattningar. Det kan ses som ett uttryck för en önskan att byggnadsvården behöver större och fördjupad kunskap. En kunskap som uppnås genom att gå innanför fasaden och sätta byggnaderna i relation till nutiden och inte enbart till det förflutna. Det är först när det förflutna sätts i förhållande till det samtida som kulturarvet och därmed byggnadsvården kan definieras.²¹

Kulturarvet är inte något som kan eller bör klassificeras och sedan förpassas till undanskymda skrymslen på museerna och i kulturresevat i syfte av allmänt bildningsgods. Kulturarvet ska användas och få en levande och samhällelig funktion. Det kan leda till en förminskning av den alienation som upplevs i många urbana miljöer där exploateringsgraden är hög.²² Speciellt viktigt blir detta i dagens moderna industrisamhälle, där besluten runt byggnadsproduktionen och bevarandet av det existerande byggnadsbeståndet har övertagits av myndigheter och stora företag. Den lilla människan har därmed till stor del mist sin historiska kontinuitet. Ett skede var möjligheten till deltagande i utformningen av närmiljön gör sig gällande.²³

Inom byggnadsvården återkommer en ständig diskussion huruvida ett monument ska få lov att åldras eller hållas evigt ungt. En parallell till människans förgänglighet och förfall skildras ofta. Nationalidentitet och historisk kontinuitet anses vara faktorer som genererar *anslag* från riksdag och regeringen till bevarande av byggnadsarvet.²⁴

Framtida bruk av det kulturella byggnadsbeståndet har en avgörande betydelse. Idag kan det skönjas en situation där förvaltningsekonomi och hänsyn till bevarande av de kulturhistoriska värdena står i konflikt till varandra. Byggnadsvårdens uppgifter verkar i dagens samhälle till stor del bestå i att

²⁰ Hallin, Margareta, Lagerqvist, Bosse, ”När kulturarv reduceras till fasadarv”, *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.41.

²¹ Åsgrim Berlin, Agneta, ”Den svåra värderingen”, *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.49.

²² Holmström, Sören, ”Konsten att ärva”, *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.50.

²³ Holmström, Sören, ”Konsten att ärva”, *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.51.

²⁴ Kåring, Göran, ”Om fetischism och dokumentation”, *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.24.

balansera de nya funktionskrav, flexibilitet och användarvänlighet som ställs på existerande bebyggelse. Ett ökat intresse för ämnet historia har i stor utsträckning bidragit till ett levandegörande av gamla byggnader och monument. Ett bruk som har fått fäste i samhället och den statliga kulturpolitiken.²⁵

Beslut om byggnadsminnen enligt kulturminneslagen har inneburit en ökning alltsedan 1960-talet då antalet var 184 stycken. I början av år 2000 var antalet 1774 stycken. De statliga byggnadsminnena har istället minskat i antal. År 1993 fanns 374 stycken och enligt statistik var antalet nere i 339 stycken år 2003. Riksantikvarieämbetet företog en grundlig genomgång och kom fram till att det faktiska antalet var mycket lägre. Siffran angav 253 stycken, vilket med stor sannolikhet var ett resultat av statens utförsäljning av egendom. Byggnader som skulle kunna förklaras för byggnadsminnen estimeras till ett antal mellan 3000-5000 objekt. Byggnader som har detta skydd ifrågasätts om de fortfarande står i relation till sitt kulturhistoriska värde. Vissa byggnadskategorier är överrepresenterade till exempel förindustrialismens högrestandsbebyggelse.²⁶

Länsstyrelserna har medgett att vid byggnadsurval sker även ett urval grundat på regional kulturmiljöprofil. Man försöker täcka in underrepresenterade byggnader, till exempel industrisamhällets byggnadsbestånd. Vidare har länsstyrelserna ofta undlåtit att byggnadsminnesförklara med hänvisningen till att ägaren inte av egen vilja önskar detta. Ett sådant beslut anses inte eftersträvansvärt. Resursbristen anges som en annan orsak till sådana beslut. Långa handläggningstider är ett minskande problem, men fortfarande kan ett byggnadsminnesärende överstiga tio år. Det orsakas enligt länsstyrelsen av att dessa ärenden nedprioriteras, de kräver dessutom noggranna utredningar och förhandlingar med berörda parter. Det kräver både tid och resurser.²⁷

²⁵ Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetsservice US AB 2004), s.141.

²⁶ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.91-93.

²⁷ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.91-93.

Vidare anges problem med lagstiftningen, samordningsproblem och otydliga direktiv i ansvaret mellan kommunen och länsstyrelserna. Slutligen anges komplikationer i samband med att ett statligt byggnadsminne övergår till att bli ett byggnadsminne enligt kulturminneslagen.²⁸

Trots dessa problem och ett fjärmande från traditionella bebyggelsekriterier har ändå ett positivt synsätt skapats inom byggnadsvården. En bevarandeambition som tar tillvara tidigare generationers levnadsvillkor och utvecklingstendenser och därmed visar på samhällets historia är av stor vikt. Det resulterar i människors känsla av trygghet och kontinuitet. Motivering vid urvalet av byggnader ska utformas med tanke på att vara utförlig för att kunna ligga till grund för framtida bruk.

Vid urvalet ska stor hänsyn tas till *miljövärdet*, det vill säga att byggnaden ska kunna skyddas enbart utifrån sitt miljöskapande värde. Byggnadens tidsskikt är också värdefullt att bevara. Det är ett sätt att avläsa gångna tiders inrednings- och restaureringsmetoder.²⁹ Även människors liv och förhållningssätt till sitt hem och sin byggnad är genom detta avläsbart. Vid eventuell ombyggnad med syfte att förändra byggnadens funktion ska alltid *byggnaden gå före användningen*.³⁰

Byggnadsvårdens principer och arbetsmetoder, dess begrepp och definitioner:

Inom byggnadsvården använder man sig av en *allmän byggnadsvårdsprincip*. Den innebär att byggnadsoriginalets kulturvärden ska visas *hänsyn och respekt*. Även de människor som på ett eller annat vis berörs i ett byggnadsvårdsärende ska bemötas med respekt och hänsyn.³¹

Vidare arbetar man efter en *övergripande princip*. Den handlar mer om den konkreta byggnadsvårdssituationen som alltid innebär ett tillfälle att bygga upp en *kunskapsbank* om varje unikt objekt. Detta görs bland annat genom mätningar och analyser av varje byggnad. Därefter måste de bedömningar och åsikter som framkommer förtydligas genom motivbeskrivning och dokumentation. Det är många bitar som ska sammanfalla var och en har sitt värde i helheten.³²

²⁸ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.91-93.

²⁹ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.14-15.

³⁰ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.14-15.

³¹ Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.35.

³² Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.36.

Utifrån dessa två principer bygger man vidare och byggnadsvårdens arbetsmetoder består av fem grundpelare: *Kunskap, Varsamhet, Att förvalta, Att förhålla sig till historien* samt *Material och teknik*.

Första pelaren: *Kunskap* handlar om att bygga upp gedigen kunskap runt varje byggnad och dess miljö och kulturvärde innan en förändring sker. Det gäller att kunna motivera varför en förändring bör eller inte bör genomföras. Därefter är det viktigt att dokumentera det faktiska förhållandet om åtgärd utförs och om något tas bort.

Andra pelaren: *Varsamhet* handlar om att tillämpa ett förhållningssätt vid byggnadsåtgärder som sker i respekt för byggnad och miljö.

Tredje pelaren: *Att förvalta* handlar om att bibehålla ett varsamt brukande, vård och underhåll av byggnad och miljö samt vikten av att skriva vårdprogram för varje objekt.

Fjärde pelaren: *Att förhålla sig till historien* påbjuder ett ställningstagande till värden som byggnaders tidsskikt, rekonstruktioner och om tillägg utförs i äldre bebyggelsemiljö.

Femte pelaren: *Material och teknik* handlar om vikten av ett intresse för material- och teknikfrågor. Installationsteknik såväl som modernismens material och traditionella material studeras.³³

Vidare används följande grader av k-märkning i detaljplan respektive i stadsplan: *Q, q* och *k*.

Q: i detaljplan betyder att *markområdet* endast får användas för bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

q: i detaljplan anger en bestämmelse som avser kulturhistoriska *hänsyn*, och vars innebörd preciseras från fall till fall.

k: (-märkt) anges som beteckning i stadsplaner, huvudsakligen före 1976 – men används idag som populär benämning för en *värdefull*, men inte alltid skyddad byggnad.³⁴

³³ Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.9.

³⁴ Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.149-150.

Den kulturhistoriska värderingen av bebyggelse har en lång tradition både i Sverige och i den övriga västvärlden. Värderingen ska resultera i beslutsfattande över vad som gör en byggnad värdefull och om detta värde är av lokalt, regionalt eller nationellt intresse. Vidare avgörs om en byggnad är *sällsynt* eller *representativ* för en speciell företeelse. Denna information ligger bland annat till grund för innehåll i skyddsföreskrifter och vårdprogram.³⁵

Riksantikvarieämbetet har utarbetat ett system för denna värdering då det finns ett stort behov av en grundligare *bevarandepolicy*. Tanken är att systemet ska fungera som *underlag* vid värdering av byggnaders olika förutsättningar och skyddsbehov. Värdesystemet är uppdelat i två steg, det första steget anger *kulturhistoriska värdekriterier* och det andra steget är kopplat till *urval och värdering*. Det sistnämnda steget är fördelat på *fyra nivåer* som tillsammans ligger till grund för vilket lagskydd som ska väljas, vilken nivå av dokumentation som krävs och vilken konkret vård som byggnaden behöver. Dessa nivåer ska även kunna knytas till det statliga ekonomiska stödsystemet, om till exempel en byggnad blir byggnadsminnesmärkt ska ägaren kunna ställa ersättningskrav i samband med skyddsmärkningen.³⁶

I en kulturhistorisk värdering består arbetsgången av: *identifikation, bearbetning* och en *sammanvägd värdering*.

I identifikationsfasen finner man fram till *grundmotiv* som består av *dokumentvärde* och *upplevelsevärde*. I dokumentvärdet anges först och främst de *historiska egenskaperna*. I det följande anges endast ett urval (för hela listan hänvisas till bilaga 1-3, sidan 68-70).³⁷

I det *byggnadshistoriska värdet* är en byggnads ålder ett avgörande bevarandemotiv. Stor hänsyn ska även visas mot byggnadens olika funktioner genom tiderna. Funktionerna visar på en historisk kontinuitet vad gäller olika tiders användning och smak. Även om byggnaden inte är helt intakt sedan uppförandet har den ett värde i just dessa tidsskikt. Dessa har ett *pedagogiskt värde* då till exempel en byggnadshistoriker har möjlighet att följa byggnadens liv genom förändringar och ombyggnationer. Ett enhetligt byggnadsverk med till exempel ekonomibygnader i olika skepnader skapar tillsammans en byggnadshistorisk miljö. Det går att följa tankesätt, behov och ekonomi

³⁵ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.36.

³⁶ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.11-12.

³⁷ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.49-106.

genom att studera byggnaderna tillsammans och var och en för sig. En slottsbyggnad med tillhörande byggnader utgör ett exempel på föregående. Vidare ger utförda åtgärder information om byggnadsteknik och material, hur man gick tillväga för att anpassa byggnaden efter önskemål om nya funktioner. Det byggnadshistoriska värdet är tätt kopplat med till exempel samhällshistoriskt och socialhistoriskt motiv. Den pedagogiska aspekten och ursprungsaspekten tillmäts ett högt värde.³⁸

I värderingen av det *arkitekturhistoriska värdet* är byggnadens arkitektoniska formgivning och dess arkitekt viktiga. De båda aspekterna samspelar. Är arkitekturen mönsterbildande och dessutom ritad av en erkänd arkitekt står byggnaden högt i värde. Dock kan ett tidigt oansenligt verk och ett senare mer betydande verk av den erkände arkitekten vara av lika värde och oberoende av varandra, då de tillsammans påvisar arkitektens yrkesutveckling.³⁹

Byggnader och byggnadsmiljöer speglar samhällets historia och expansion, till exempel visar gamla sjukhusbyggnader på en utveckling inom sjukvården. Ett annat exempel kan vara kommunikationens utveckling, i och med telefonins utbredning byggdes det statligt ägda byggnader. Järnvägsmiljöer och gamla hamnar är också bevis för denna samhällshistoria, intressant även ur ett riksperspektiv och därför mycket starkt bevarandevärda. Till detta värde är autenticitet, representativitet och pedagogiskt värde starkt förknippat.⁴⁰

Människans situation i samhället, var och hur hon har levt och verkat, är ur ett *socialhistoriskt värdeperspektiv* intressant och nära kopplat till föregående samhällshistoriska värde.

Samhällsklassernas olika boende- och yrkesmiljöer, till exempel arbetarbostaden, bondgården och institutioner som sjukhus, är intressanta aspekter att studera. Autenticitetsbegreppet är även viktigt ur denna aspekt främst om byggnaden i allmänhet har kvar mycket av sin ursprungliga utformning och karaktär. Om golvbeläggningen är sliten är det ett konkret bevis på att byggnaden har använts i ett offentligt syfte och har känt trycket från många människors steg. Är de sociala funktionernas karaktär fortfarande närvarande i byggnaden är det intressant ur en pedagogisk synvinkel. Både det typiska och det unika beaktas och kommer väl till pass vid historieskrivning förankrad i det lokala

³⁸ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.49-51.

³⁹ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.55-57.

⁴⁰ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.57-61.

eller regionala området. Till exempel en institutions dagliga arbete eller ett statligt verks framgång och entreprenöranda är fenomen som kan avläsas i byggnaderna och utgöra ett värde för dem.⁴¹

Identifikationsfasens andra grundmotiv, *upplevelsevärde*, anger främst de *estetiska och socialt engagerande* egenskaperna. Ett arkitektoniskt värde kan appliceras på både enskilda byggnader såväl som hela miljöer. En enskild byggnad ska värderas utifrån sin helhet. Denna helhet kan bestå utav byggnadens fasad eller proportionering ensamt, eller i samband med byggnadens interiör då man tittar på den inbördes rumfördelningen och denna i förhållande till exteriören. Arkitektens gestaltningsförmåga i förhållande till befintlig bebyggelse kan ha ett avgörande värde. En grupp byggnader eller ett bebyggelseområde kan vara utformat efter en given eller sammanhållande tanke och förhållningssätt. Gångvägar och grönska i byggnadens omedelbara närhet är viktiga element i den arkitektoniska värderingen.

Autenticitetsbegreppet är av vikt men behöver ej värderas ner i minsta detalj en fasad kan med hjälp utav alla sina olikformade delar erbjuda en värdefull helhet. Denna oordning kan man till exempel finna i en jugendfasad där material med olika beskaffenhet samsas i en harmonisk helhet. Grova partier blandas med finputsade och glaserade ytor. Patina spelar en stor roll i värderingen av det arkitektoniska värdet, vissa byggnadsepoker har till och med förutsett patina som ett element i byggnadens framtida arkitektoniska värde.⁴²

Detta resulterar i att patina kan anses utgöra både ett dokumentvärde och ett upplevelsevärde. I dokumentvärdet utgör patina det synliga och konkreta slitaget. I det sistnämnda fallet står patina för upplevelsen av tid och rum, byggnadens åldrande och förfall, men även ett visst mått av estetisk förnimmelse och historisk närvaro. Man skulle här kunna tala om byggnadens och platsens karaktär och ande. Även fantasin framlockas och ett intresse för djupare kunskaper om byggnaden, dess närmiljö och tidigare invånare kan komma till stånd. Mot denna bakgrund är patina ett starkt bevarandemotiv.⁴³

En byggnad utan större förtjänster kan ha ett desto större miljöskapande värde om den ingår i en enhetlig kontext. Miljövärdet är i detta fall klart objektivt och autenticitetsbegreppet behöver inte

⁴¹ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.62-64.

⁴² Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.75-78.

⁴³ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.80-85.

tolkas i detalj, även förändrade byggnader har betydelse för miljön de befinner sig i.⁴⁴

Identitetsvärdet är främst ett socialt värde vari människans behov av identifikation med sin fysiska miljö värdesätts. I denna miljö beaktas faktorer som hur känslan av trygghet och samhörighet upplevs. Det kan vara svårt att precisera dessa faktorer och det kräver lyhördhet för miljön, byggnadens nuvarande funktion och människorna som lever och verkar i området.

När en byggnad och miljö tillgodoser dessa behov i ett fysiskt och socialt nätverk är kravet på byggnadens övriga egenskaper av underordnad betydelse. Kriterierna vid bedömning handlar snarare om att se till helheten ur ett socialt, kulturhistoriskt och estetiskt sammanhang. Även här kan man tala om platsens ande, sett ur nuvarande nyttoperspektiv med historiska tillbakablickar på gångna tiders förhållande till närmiljön.⁴⁵

Kontinuitetsvärdet består huvudsakligen i värdet av miljösammanhang och avläsbarheten i samhällets framväxt och expansion. Förändringar och den naturliga patina som byggnaden förlänas under årens lopp utgör värdefulla egenskaper. Den *subjektiva* bedömningen kopplat till identitetsvärde och social- och samhällshistoriska aspekter utgör en god grund för bevarande. Autenticitetsbegreppet har därmed en underordnad betydelse, däremot är det pedagogiska värdet mer betydelsefullt. Det appliceras vid bedömningen i urvalet av byggnader som tydligast återger kontinuiteten i den byggda miljön.⁴⁶

Traditionsvärdet är förknippat med en byggnads eller plats roll som förmedlare av speciella skeenden eller traditioner sett ur ett social- och samhällshistoriskt perspektiv. I en snävare mening kan byggnaden uppvisa rollen av en specifik tradition, till exempel en universitetstradition. I bedömningen av traditionsvärdet ska hänsyn även tas till kontinuitets-, identitets- och symbolvärde.⁴⁷

Symbolvärdet anger en byggnads värde som symbol för till exempel en ort, en företeelse eller en samhällsfunktion. En byggnad kan redan vid uppförandet vilja ange en symbol, det kan vara i form av makt-, framåtskridande-, rättsskipning och ideologisympoler eller uppnå symbolstatus i efterhand.

⁴⁴ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.85-89.

⁴⁵ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.89-91.

⁴⁶ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.91-92.

⁴⁷ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.93-95.

En symbol kan till exempel vara avsedd för ett statligt verk men även i fortsättningen utgöra en symbol i samklang med byggnadens nya funktion.⁴⁸

Slutligen sker en *sammanvägd värdering* bestående av förstärkande och övergripande motiv. Motivet *kvalitet* innebär en hänsyn till hantverksmässiga såväl som rent estetiska egenskaper hos byggnaden. Även val av gott material och omtanke i detaljerna påvisar väl bevarandevärda byggnader. I begreppet kvalitet ingår bland annat egenskaper som hållbarhet och funktionsduglighet.⁴⁹

Autenticitetsbegreppet har av tradition ansetts vara av stor betydelse i värderingen av byggnader och miljöer. Det gäller fortfarande men bör sättas i förhållande till grundmotivet för byggnadsurvalet och som tidigare nämnts behöver begreppet i en del fall få en underordnad betydelse eller behandlas ur aspekten av förstärkande kriterium såväl som ett kriterium för framtida vårdinsats.⁵⁰

Det *pedagogiska värdet* förknippas starkt med egenskapen tydlighet. I urvalet av bevarandevärda byggnader är det viktigt att byggnadernas budskap kan avläsas på ett tydligt sätt. Det pedagogiska värdet är därför lättare att tillämpa vid dokumentvärderingen än vid upplevelsevärderingen även om tydlighet i detta sammanhang är viktigt som ett förstärkande motiv. Den pedagogiska aspekten bygger på att fakta och detaljer lyfts fram i syfte att åskådliggöra ett annars svårtillgängligt område.⁵¹

Motiven *sällsynthet* och *representativitet* kan vid första anblick tolkas som motsatspar, egentligen förhåller det sig tvärtom. Inom byggnadsvården anses dessa motiv utgöra ett *värdepar*, att enbart beakta det ena eller det andra motivet vore i viss mån orimligt. Undantagsfall är en byggnad som framstår som helt unik och den sista av sitt slag. Även byggnader från 1600- och 1800-talen anses utgöra ett undantag under förutsättning att de under rådande omständigheter är så *intakta* som möjligt. Dock ska sällsynthetsmotivet användas med sparsamhet, det är enkelt att hänvisa till en

⁴⁸ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.95-96.

⁴⁹ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.97-98.

⁵⁰ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.98-101.

⁵¹ Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.101-102.

byggnads ålder och därmed bevarandevärde. Det representativa motivet kan appliceras främst vid kulturhistorisk bedömning och ställer höga krav på överblick och kunskap i detaljerna eftersom det är urvalsgrundande.⁵²

Lagar och förordningar:

I 3 kapitel kulturminneslagen anges bestämmelserna för byggnadsminnen i enskild ägo. Vidare anges enligt § 1 att byggnadsminnesförklaring kan medges till: byggnad, park, trädgård eller annan anläggning som genom sitt kulturhistoriska värde kan anses synnerligen märklig. Även ett synnerligen märkligt bebyggelseområde kan bli byggnadsminnesförklarat. Begreppet byggnad ska medges en vid tolkning och omfatta ”bryggor, murar, vallar, kvarnar, sågar och broar”. Enligt 2 kapitel Jordabalken anses byggnaden och dess fasta tillbehör inordnas i byggnadsminnesförklaringen. De lösa inventarierna kan däremot ej förklaras som varaktigt byggnadsminne.⁵³

I § 2 första stycket anges att Länsstyrelsen *skall* (uppsatsförfattarens kursivering) utarbeta skyddsbestämmelser då en byggnad byggnadsminnesförklaras. Föreskrifterna får även ange i vilken utsträckning det omedelbara området kring byggnaden ska vårdas för att det kulturhistoriska värdet ska förbli intakt. Enligt § § 1 och 2 anges att alla byggnader som ingår i ett skyddsvärt bebyggelseområde inte tvunget måste byggnadsminnesmärkas samtidigt. Det kan ske i etapper, i det fall någon del av bebyggelsen utgör särskilda svårigheter. Enligt § 3 anges att skyddsbestämmelser ska utformas i samråd med ägaren till byggnaden eller det kringliggande området. Ägaren har rättighet att föra fram önskemål. Dessa önskemål och byggnadens användning ska beaktas och ställas i rimlig proportion till bebyggelsens kulturhistoriska värde. Ägaren får därmed inte åläggas skyldigheter som kan anses överstiga vad som är ”oundgängligen nödvändigt”.⁵⁴ För att kunna applicera nya rön ifråga om till exempel material och metoder är det viktigt att skyddsföreskrifter uppdateras mellan varven och att de inte är alltför detaljerade. Uppdateringen kan ske exempelvis

⁵² Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.102-106.

⁵³ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.81.

⁵⁴ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.82-83.

vid överlåtelse av byggnadsminnen till annan ägare. Det går därmed att undvika missade möjligheter att tillgodogöra sig de nya rönen. Dock ställer det ökade krav på resurser.⁵⁵

Enligt § 4 kan vem som vill skriva en ansökan om byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen får också på eget initiativ skriva en ansökan. I ansökan ska det anges vilken fastighet byggnaden är belägen på, vem som är fastighetsägare, en beskrivning av byggnaden och slutligen vilka skäl som ligger till grund för ansökan. I ett byggnadsminnesärende som kan innebära ett ersättningskrav ska Länsstyrelsen samråda med Riksantikvarieämbetet. Om det anses nödvändigt ska även kommunen få lov att yttra sig. Enligt förvaltningslagen ska alla berörda parter ges möjlighet till insyn och yttrandelov i ärendet. När ett statligt byggnadsminne övergår till att bli ett byggnadsminne enligt kulturminneslagen, ska Länsstyrelsen utfärda en förklaring som upplyser om de rätta förhållandena.⁵⁶

I kapitel 3 i kulturminneslagen under § 14 och § 15 står det angivet bestämmelser angående förfarandet vid ändring i strid mot skyddsbestämmelser, jämkning av skyddsbestämmelser och hävning av byggnadsminne. Med hjälp utav bestämmelserna kan Länsstyrelsen medge tillstånd till ändring av skyddsbestämmelser då det föreligger särskilda skäl. Vid enklare reparationer och underhållsarbete behövs inget tillstånd. Det behövs heller inte något tillstånd när byggnadens funktion ändras. Om ändringar ska medges tillstånd krävs att de i förhållande till skyddsintresset har ”starkt fog”. Även de förhållanden som i övrigt gäller vid en ändring medger Länsstyrelsen att ställa villkor för hur ändringen utförs och den dokumentation som krävs. En utvidgning av skyddsbestämmelser ska underkastas samma förfarande som vid en byggnadsminnesmärkning. I det fall någon har gjort ändringar utan tillstånd har Länsstyrelsen rättighet enligt § 16 att förelägga om vidtagande av rättelse eller avbrytande av pågående åtgärd. Föreläggandet kan förenas med vite. En situation som innebär att en process inleds, vilket tar resurser i anspråk (uppsatsförfattarens kommentar). Jämkning av skyddsbestämmelser eller hävning av byggnadsminnesförklaring är bestämmelser avsedda att verkställas endast i undantagsfall. De medger Länsstyrelsen att avgöra om bibehållandet av ett byggnadsminne står i rimlig proportion till dess betydelse vad avser därutav

⁵⁵ Riksantikvarieämbetet, *Byggnadsminnesförklaring*, (Västerås: Riksantikvarieämbetets förlag 2002), s.67.

⁵⁶ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.83-84.

uppkommet hinder, olägenhet eller kostnad. Vidare får Länsstyrelsen häva en byggnadsminnesförklaring om den anses ändamålslös.⁵⁷

I § 19 anges att endast Riksantikvarieämbetet har lov att överklaga Länsstyrelsens beslut om att inte förklara en byggnad för byggnadsminne. Detta motiveras med att byggnadsminnesvårdens knappa resurser inte i onödan ska behöva tas i anspråk. Eftersom Riksantikvarieämbetet dessutom är tillsynsmyndighet över länsstyrelserna anses detta resultera i att ”påtagliga missgrepp inte begås”.⁵⁸

I förordningen om statliga byggnadsminnen (1988:1229) framgår av de materiella bestämmelserna att dessa byggnadsminnen huvudsakligen överensstämmer med vad som står skrivet i kapitel 3 kulturminneslagen angående byggnadsminnen i enskild ägo. Det betonas att kvalifikationsgränserna bör (uppsatsförfattarens kursivering) vara desamma ifråga om skyddsbestämmelser vid ändring, jämkning och hävning av dessa. Statliga byggnadsminnen baseras på en förordning, byggnadsminnen i enskild ägo baseras på kulturminneslagen kapitel 3. I lagen om statliga byggnadsminnen ska detta faktum ej uppfattas som att skyddet av byggnaderna är av mindre vikt än skyddet för byggnaderna enligt kulturminneslagen.⁵⁹ Statlig byggnadsminnesmärkning avgör regeringen efter framställan från Riksantikvarieämbetet med förslag till skyddsbestämmelser.⁶⁰ Vid statliga byggnadsminnen avgör regeringen jämkning av skyddsbestämmelser och hävande av byggnadsminnesförklaring. Även i frågor gällande ändring är det regeringen som avgör om ändringen innebär omfattande ingrepp sett ur kulturhistoriskt perspektiv. I annat fall är det Riksantikvarieämbetet som handhar dessa ärenden.⁶¹

⁵⁷ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.85.

⁵⁸ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.86.

⁵⁹ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.86.

⁶⁰ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.86-87.

⁶¹ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.87.

En skillnad mellan statliga byggnadsminnen och byggnadsminnen i enskild ägo är att ett statligt byggnadsminne inte får överlåtas om risk föreligger att det kulturhistoriska värdet därmed minskar. För att förekomma sådana överlåtelser ska Riksantikvarieämbetet avge yttrande. Innebär yttrandet en motsättning därtill, krävs regeringens medgivande. Vid en överlåtelse från statlig ägo till enskild ägo övergår ett statligt byggnadsminne automatiskt till ett byggnadsminne enligt 3 kapitel kulturminneslagen.⁶²

I förordningen om statliga byggnadsminnen finns bestämmelser runt värdefulla byggnader samt värdefulla fastigheter som inte är skyddade enligt lag eller i detaljplan. Riksantikvarieämbetet ska i dessa fall upprätta en förteckning över de byggnader som anses ha ett kulturhistoriskt värde. Finns byggnaderna upptecknade får de enligt § 13 ändras endast om det anses nödvändigt. Enligt § 14 i denna förteckning ska Riksantikvarieämbetet ange om någon av dessa byggnader kan komma i åtnjutande av byggnadsminnesmärkning. Efter ett angivande av denna eventuella status måste samråd ske med Riksantikvarieämbetet om ändring innebär en kulturhistorisk värdeminskning.⁶³

Detaljplan: Som tidigare angivits kan värdefull bebyggelse vara skyddad genom Q- eller q-märkning i kommunens detaljplan. Denna plan anger vilket skydd beteckningen avser. Detaljplanen kan även ange om särskilda krav har ställts till exempel vid rivningar, om- och tillbyggnader, material och färgbyten. Detaljplanen är juridiskt bindande under den tid som planen avser. Den kan dock upphävas eller ändras på grund av politiska skäl.⁶⁴

Skyddsbestämmelser kan anges i detaljplan och i områdesplan.⁶⁵

⁶² Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.87.

⁶³ Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.87-88.

⁶⁴ <http://www.hallahus.se>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2006-11-28, "Hålla Hus – K-märkt, vad är det?", Rune Wästerby, HÅLLA HUS – arena för byggnadsvård, hushållning och samhällsplanering, Skellefteå 2006.

⁶⁵ Robertsson, Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002), s.151.

Studieobjektens historik och funktion

Kvarter Glädjen 16; Televerket:

Redan under medeltiden var detta kvarter sannolikt bebyggt. Kvarterets form har inte förändrats sedan 1600-talet. Namnet Glädjen härstammar ifrån en studentkasern som låg vid Sankt Petri kyrkogata.⁶⁶

I och med ombyggnaden av Televerket till Juridicum tog studenter åter kvarteret i besittning och det anonyma kvarteret fick åter liv och rörelse, dygnet runt.⁶⁷

Televerket:

Televerket byggdes 1914-1915. Byggherre var Kungliga Telegrafverket och Aron Johansson var arkitekt. Han ritade även televerkshus på fler håll i Sverige.⁶⁸ Byggnaden är asymmetrisk med ett mindre och ett större krenulerat torn. Frontespisen har trappgavel. Vidare är sadeltaket brant och täckt utav rött glaserat tegel. Sockel, portomfattning och fönsterdetaljer är i granit. Mellan åren 1942-1943 skedde en tillbyggnad i form av en trevåningsbyggnad mot väster. Denna tillbyggnad hade en återhållen fasad i rött tegel. År 1956 skedde ännu en tillbyggnad på hörnet av Winstrupsgatan. Taket är valmat och täckt med tegel.⁶⁹

År 1915 flyttade Posten in i byggnaden och lade beslag på hela bottenvåningen. Detta postkontor ansågs vara ett av Sveriges vackraste, med sina stora valvformade fönster och högt i taket. Vidare hade lokalen ett antal pelare med marmorerad målning, effekten var nästan katedral. Taket var utfört i imiterade kryssvalv av rabitz⁷⁰, salen var målad i blått och vitt,⁷¹ panelen var hög och

⁶⁶ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*, (Trelleborg: Tryckeri Allehanda AB 1981), s.84.

⁶⁷ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.16.

⁶⁸ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

⁶⁹ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*, (Trelleborg: Tryckeri Allehanda AB 1981), s.89.

⁷⁰ Rabitz är en 'konstruktion bestående av ett i en trä- eller metallram inspönt nät av förzinkad järntråd, som används som underlag och form för ett putsbruk av kalk, gips eller cement, ofta tillsatt med nöthår i första påslaget (rabitzputs)'. Rabitz används särskilt för fribärande lätta skiljeväggar och för undertak.

ljusbrun. Runtom löpte en blå fris med Tre Kronor i lager, målat i gult. Kanske ville man med riksvapnet betona att denna lokal var ett statligt verk.⁷²

År 1935 skedde renovering och den lösa inredningen ändrades om. En disk vid fönstret ersattes av fyra pulpeter i trä. Golvet framför kassorna kläddes i Ivöplattor, bakom i kork. Lokalen målades om, pelarna nymarmorades och taket fick en omkalkning.⁷³

År 1942-1943 utfördes en tillbyggnad till huvudbyggnaden.⁷⁴ Arkitekt för denna tillbyggnad var Nils A. Blanck. Tillbyggnaden omfattades inte av senare fastställda skyddsbestämmelser den 24 juni år 1993 som endast angav ett skydd av huvudbyggnadens gatufasader och takregion.⁷⁵

År 1951 var det åter dags för en renovering, de fyra pulpeterna i trä byttes ut mot lägre diskar utförda i marmor. Väggarna målades om i en svagt gul nyans, taket förblev vitt. De fyra pelarna målades helt om i en blodröd nyans. I fönstren satte man in prismaglas. En viss omfördelning av planinteriören skedde, ett rum flyttades inåt i byggnaden och tre nya rum tillkom.

Ombyggnadsarkitekt var John Barton från Malmö.⁷⁶

År 1956 utfördes ytterligare en tillbyggnad till huvudbyggnaden.⁷⁷ Ansvarig arkitekt för denna tillbyggnad var Klas Anshelm. Tillbyggnaden omfattades inte av senare fastställda skyddsbestämmelser den 24 juni år 1993 som endast angav ett skydd av huvudbyggnadens gatufasader och takregion.⁷⁸

⁷¹ Karlsson Bengt, *Postverket i Lund*, (Lund: Grahns Boktryckeri 1996), s.37.

⁷² Karlsson Bengt, *Postverket i Lund*, (Lund: Grahns Boktryckeri 1996), s.40.

⁷³ Karlsson Bengt, *Postverket i Lund*, (Lund: Grahns Boktryckeri 1996), s.40.

⁷⁴ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 1997-02-14, inkommet till Riksantikvarieämbetet 1997-02-20; D-nr: 310-916-1997. NB! Inom parentes anges datum: 93-11-30, vilket samstämmer med datum för övergång från statligt byggnadsminne till byggnadsminne enligt kulturminneslagen, angivet i Bebyggelseregistret.

⁷⁵ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

⁷⁶ Karlsson Bengt, *Postverket i Lund*, (Lund: Grahns Boktryckeri 1996), s.41.

⁷⁷ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 1997-02-14, inkommet till Riksantikvarieämbetet 1997-02-20; D-nr: 310-916-1997. NB! Inom parentes anges datum: 93-11-30, vilket samstämmer med datum för övergång från statligt byggnadsminne till byggnadsminne enligt kulturminneslagen, angivet i Bebyggelseregistret.

⁷⁸ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

År 1980 skedde en ombyggnad, då bland annat huvudentrén murades igen.⁷⁹ Även ett par fönster röntes detta öde.⁸⁰

Den 24 juni år 1993 anger regeringsbeslutet att Televerket *förtecknats* som byggnadsminne, enligt förordning (1988:1229) om statligt byggnadsminne. En motivering till beslutet finns inte. Vidare medföljer en bilaga med skyddsföreskrifterna (skyddsbestämmelserna) för byggnaden.⁸¹

Skyddsföreskrifterna var utarbetade av Riksantikvarieämbetet och fastställda den 18 maj 1993.⁸² Skyddsföreskrifterna löd enligt följande:

- ”1. Den äldre huvudbyggnadens gatufasader och takregion får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller.
Vård – och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.”⁸³

År 1993 den 30 november, cirka fem månader efter regeringsbeslutet att Televerket hade förtecknats som statligt byggnadsminne, ingick Svenska staten ett avtal med Televerket (Telia). Avtalet innebar att byggnaden övergick med full äganderätt till Fastighets AB Telaris, ett fastighetsbolag inom Telia-koncernen. I och med detta skall byggnaden övergå från statligt

⁷⁹ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*, (Trelleborg: Tryckeri Allehanda AB 1981), s.89.

⁸⁰ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

⁸¹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Kulturdepartementet, Regeringsbeslut 40, datum: 1993-06-24. Dnr: Ku93/2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045/K.

⁸² <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 1997-02-14, inkommet till Riksantikvarieämbetet 1997-02-20; D-nr: 310-916-1997. NB! Inom parentes anges datum: 93-11-30, vilket samstämmer med datum för övergång från statligt byggnadsminne till byggnadsminne enligt kulturminneslagen, angivet i Bebyggelseregistret.

⁸³ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Kulturdepartementet, Regeringsbeslut 40, datum: 1993-06-24. Dnr: Ku93/2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045/K. Bilaga 10.

byggnadsminne till byggnadsminne enligt 3 kap 1 § KML. Staten var ej längre ägare till Televerket.⁸⁴

Juridiska fakulteten behövde ett nytt hus i centrala Lund.⁸⁵ Närheten till tågstation och övrig kommunikation var säkert avgörande, liksom närheten till Universitetet.⁸⁶ År 1993 hade Fastighets AB Telaris beslutat att bygga om sitt hus vid Lilla Gråbrödersgatan, kvarteret Glädjen 16. Det sammanföll med Juridiska fakultetens flyttankar och de två parterna träffades för en eventuell hyresöverenskommelse. Intresse fanns från Juridiska fakultetens sida, men lokalbehovet var dubbelt så stort som vad Fastighets AB Telaris först erbjöd. Detta resulterade i att parterna inledde en förprojektering tillsammans med arkitekt och inredningsarkitekt. Målet var att inte låta minsta kvadratmeter gå till spillo.⁸⁷

Vid ombyggnaden av Televerket år 1994-1995 var tanken att byggnaden skulle kunna erbjuda fakulteten ett samlande av sina studenter och sin personal, alla under ett tak.⁸⁸ Omvandlingen bestod bland annat i att gamla vindar öppnades, nya korridorer lades till, fönster och kupor sattes in för att skapa ljus och rymd.⁸⁹ Fakultetens honnörsord: tradition, kvalitet, internationalisering och IT skulle formligen kännas i varje millimeter av byggnaden. Vidare skulle hänsyn tas till byggnadens tradition, inredningen går därför i jugendepokens stilart. Materialen som valdes blev därför: mahognyfärgat trä, mässing, marmor, gjutjärn och läder.⁹⁰ Där det tidigare var kontorsytor och kabelanläggningar har det skapats ett luftigt galleri med högt i tak.⁹¹ Ett gammalt teknikrum i två nivåer och låg takhöjd har blivit en läsesal med hög komfort och god akustik.⁹² Känslan av att befinna sig i en gammal byggnad ska ta sig uttryck i att inredningen anpassats efter byggnadens ålder.⁹³

⁸⁴ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsens beslut 1997-02-14, inkommet till Riksantikvarieämbetet 1997-02-20; D-nr: 310-916-1997. NB! Inom parentes anges datum: 93-11-30, vilket samstämmer med datum för övergång från statligt byggnadsminne till byggnadsminne enligt kulturminneslagen, angivet i Bebyggelseregistret.

⁸⁵ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.2.

⁸⁶ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.2.

⁸⁷ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.18.

⁸⁸ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.3, s.16.

⁸⁹ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.18.

⁹⁰ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.6.

⁹¹ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.8.

⁹² Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.13.

⁹³ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.14.

År 1996 var fortfarande fasaden mot Lilla Gråbrödersgatan och det glaserade tegeltaket *förtecknade* som statligt byggnadsminne.⁹⁴

År 1997 den 14 februari, nästan fyra år efter att byggnaden *förtecknats* som statligt byggnadsminne och Svenska staten därefter samma år överlät byggnaden till Fastighets AB Telaris, kommer *förklaringen* att Televerket övergått till byggnadsminne med stöd av 3 kap. 7 § (1988:950) lagen om kulturminnen m.m. (KML). Skäl för beslutet angavs enligt följande: uppförandeår, ansvarig arkitekt, byggherre, beskrivning av huvudbyggnaden, två tillbyggnaders tillkomst, regeringsbeslut angående förklaring av statligt byggnadsminne med bilagda skyddsföreskrifter samt avtalet mellan Svenska staten och Televerket (Telia) och därmed byggnadens övergång från *förtecknad* som statligt byggnadsminne till *förtecknad* som byggnadsminne enligt kulturminneslagen. Skyddsföreskrifterna från år 1993 var fortfarande aktuella och man skrev ej några nya efter övergången år 1997, se sidan 29.⁹⁵

År 2001 omfogades hela gatufasaden inklusive fasaddekorationer. Vidare utfördes smärre arbeten. Under åren fram till beslutet om hävande av byggnadsminnes*förklaringen* hade även samtliga fönster och dörrar ersatts med nya.⁹⁶

Efter att ha fått remissvar ifrån Riksantikvarieämbetet remitterade Länsstyrelsen hävningsärendet till nya ägaren Skanstornet AB, den 28 september år 2004. Riksantikvarieämbetet hade utifrån Länsstyrelsens motiv ifrågasatt hävande av byggnadsminnesmärkning. Skanstornet AB undlät att inom remisstiden inkomma med synpunkter. Vid förfrågan lät Skanstornet AB meddela att de ville avvakta synpunkter ifrån en eventuell köpare av byggnaden. Länsstyrelsen tog detta i beaktande, men valde att inte invänta en eventuell ny ägares synpunkter runt hävande av byggnadsminnesmärkning.⁹⁷

⁹⁴ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.19.

⁹⁵ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 1997-02-14, inkommet till Riksantikvarieämbetet 1997-02-20; D-nr: 310-916-1997.

NB! Inom parentes anges datum: 93-11-30, vilket samstämmer med datum för övergång från statligt byggnadsminne till byggnadsminne enligt kulturminneslagen, angivet i Bebyggelseregistret.

⁹⁶ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

⁹⁷ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.2(3).

År 2005 den 21 februari, åtta år efter att byggnaden *förklarades* för byggnadsminne enligt kulturminneslagen, beslutade Länsstyrelsen om hävande av byggnadsminnesförklaringen av Televerkets hus i kvarter Glädjen 16. Efter en redogörelse av ärendet angavs skäl till beslutet.⁹⁸ Skäl till beslut löd enligt följande:

”Televerket hus är i likhet med andra för den tidens offentliga byggnader, ritade av framstående arkitekter och med påkostade representativa fasader. Utifrån arkitekturhistoriskt perspektiv har byggnaden delvis höga kvalitéer. Efter gjorda förändringar ger däremot byggnaden idag inte längre ett avläsbart, sanningsenligt uttryck för statlig telefoniverksamhet, vilket har fått till följd att det som var syftet att skydda med byggnadsminnesförklaringen har gått förlorat.

Televerkshuset i Lund har ett samhällshistoriskt och arkitekturhistoriskt värde, men uppfyller efter gjorda förändringar inte längre de höga krav på synnerlig märklighet som erfordras för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 15 § KML.

Med hänvisning till ovan anförda skäl anser länsstyrelsen att Televerkshuset i Lund ej uppfyller de krav på synnerlig märklighet som erfordras för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § KML och att skyddet därför framstår som ändamålslost. Länsstyrelsen beslutar härmed att byggnadsminnet Televerkshuset i Lund, Glädjen 16, hävs enligt 3 kap 15 § KML.”⁹⁹

⁹⁸ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3), s.2(3).

⁹⁹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.3(3).

Länsstyrelsen angav vidare:

”Televerkshuset i Lund ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården. Byggnaden klassas som kulturhistoriskt och/eller miljömässigt värdefull i Lunds kommuns bevarandeplan och är Q-märkt i detaljplan.¹⁰⁰

Kvarter Paradis 51; Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet:

Kvarter Paradis 51 utgjorde redan under medeltiden en stor tomt. Sitt namn fick kvarteret efter sin ägare Nils Paradis, som under 1670 ägde större delen av tomten. År 1675 såldes tomten till landstingsman Sven Kråka, som anlade en liten sädesodling. Sven Kråka sålde i sin tur till handelsmannen Lorens de la Rose. År 1747 köptes tomten och dess korsvirkeshus av Universitetet. Tanken var att man på tomten skulle uppföra ett stallmästarehus, där den adliga ungdomen kunde bringas nytta och nöje. Universitetet var ålagt att uppfylla denna önskan från sina studenter. Stallmästarehuset uppfördes och även resten av tomten skulle bebyggas, men planerna rann ut i sanden. Detta resulterade i att de hus som hade påbörjats såldes på offentlig auktion, de revs eller flyttades. Stallmästarehuset övergick i lasarettets ägo. Diskussion inleddes huruvida byggnaden skulle stå kvar eller inte. Man kom fram till att den fick stå kvar och att lasarettet erhöll tillstånd att nyttja tillhörande gårdsplan.¹⁰¹ Under 1800-talets början bestod tomten fortfarande till stor del av en hageplats och små odlingar.¹⁰²

Under 1930-talet diskuterades universitetets övertagande av byggnader på södra lasarettområdet, Kvarter Paradis. I början av 1950-talet och fram till 1968 hade ett övertagande skett till fullo.¹⁰³ De gamla lasarettbyggnaderna var uppförda mellan 1824 och 1918. Byggnaderna var solida och rationellt byggda. Funktionen av sjukhussalar i olika storlekar ansågs vara lätt att överföra till sin nya funktion av undervisning i föreläsnings- och seminarieform. Diskussion fördes om hur de gamla byggnaderna skulle rivas och ersättas med byggnader i modernare tappning. Ekonomin var

¹⁰⁰ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.2(3).

¹⁰¹ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.112.

¹⁰² Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.103.

¹⁰³ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.25.

troligen en orsak till att dessa rivningstankar aldrig realiserades, det visade sig att det var mindre kostsamt att bygga om redan befintliga byggnader. Kring år 1968 skedde även ett uppsving av intresset för bevarande av byggnader. Människor hade fått nog av rivningarna i stadskärnorna och de vågade dessutom protestera.¹⁰⁴ Med hjälp utav en ambition redan från 1930-talet, att universitetet skulle finnas som en integrerad del av staden, kunde man fortsätta att bevara de gamla byggnaderna i kvarter Paradis. Undervisningslokalerna i kvarteret låg nära stadens kaféer och offentliga institutioner. Avståndet till studentbostaden var inom gångavstånd.¹⁰⁵ Under år 1968 hade Lasarettet flyttat och Lunds Universitet kunde helt överta Kvarter Paradis.¹⁰⁶ Ombyggnationer följde då Universitetet beredde plats för andra fakulteters verksamhet.¹⁰⁷ Området hade sedan länge ansetts reserverat för de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna.¹⁰⁸

I Regeringsbeslutet från 1993 den 24 juni fastställdes skyddsföreskrifterna för del av Kvarter Paradis 51. Kirurgen placerades i *förteckning* över byggnadsminnesmärken år 1972.¹⁰⁹ Barnsjukhusets *exteriör* placerades i *förteckning* över byggnadsminnesmärken år 1974.¹¹⁰ Kapellet placerades även det i *förteckning* över byggnadsminnesmärken år 1972.¹¹¹ I och med detta beslut framställs de tre byggnaderna hädanefter i den fortsatta dokumentationen som delar utav *ett* byggnadsvårdsärende. I bilagan till beslutet fastställs skyddsföreskrifterna.¹¹² Skyddsföreskrifterna löd enligt följande:

”1. De på bifogade situationsplan med 205, 221, och 227 numrerade byggnaderna får inte rivas, till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.

¹⁰⁴ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.26.

¹⁰⁵ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.27.

¹⁰⁶ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.268.

¹⁰⁷ Westling Håkan, *Medicinska fakulteten vid Lunds universitet 1668-2003*, (Lund: Wallin & Dahlbom 2003), s.23.

¹⁰⁸ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.23.

¹⁰⁹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Utbildningsdepartementet beslut 1972-03-24.

¹¹⁰ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Utbildningsdepartementet beslut 1974-12-30, Dnr: 923, 927, 928, 929, 930/72, s.1.

¹¹¹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Regeringsbeslut 38, datum: 1993-06-24, Dnr: Ku93/1221, 1609, 1610, 1684, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1944/K, anges inom parentes: (Regeringsbeslut 12.1.1972).

¹¹² <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Regeringsbeslut 38, datum: 1993-06-24, Dnr: Ku93/1221, 1609, 1610, 1684, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1944/K.

2. Ingrepp får inte göras i byggnadernas stommar, ursprunglig rumsindelning eller äldre fast inredning.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller.
Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial, färger och metoder på ett sådant sätt att byggnadernas kulturhistoriska värde inte minskar.
4. Det på situationsplanen med särskild linje avgränsade skyddsområdet får inte ytterligare bebyggas. Inom tomten får inte heller sådana åtgärder vidtas med mark och vegetation att områdets karaktär förvanskas.

Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid med skyddsföreskrifterna skall ansökan om tillstånd enligt 6-7 § § förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m. lämnas in till Riksantikvarieämbetet.

Om byggnaderna övergår i enskild ägo skall sådan ansökan istället lämnas in till länsstyrelsen.”¹¹³

I Länsstyrelsens beslut år 1997 den 4 mars enligt *förklaring*, övergick de tre byggnaderna i Kvarter Paradis 51 till att bli byggnadsminnen (byggnadsminnesmärken) enligt 3 kap. 7 § (1988:950) lagen om kulturminnen m.m.(KML). Skyddsföreskrifterna från år 1993 var fortfarande aktuella och man skrev ej några nya efter övergången år 1997, se sidan 34-35.¹¹⁴

Skäl till beslutet var enligt följande:

”Enligt avtal den 28 juni 1996 mellan Svenska Staten och Lunds Universitet har byggnaderna Gamla kirurgen, Gamla barnsjukhuset (Juridicum) och Lasarettskapellet, överlåtits till Statliga Akademiska Hus i Lund AB. Enligt 3 kap 1 § KML skall ett statligt byggnadsminne, som övergår till annan ägare än staten, därmed utgöra ett byggnadsminne

¹¹³ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/> , sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Regeringsbeslut 38, datum: 1993-06-24, Dnr: Ku93/1221, 1609, 1610, 1684, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1944/K. Bilaga 2. 205=Kapellet, 221=Kirurgen, 227=Barnsjukhuset.

¹¹⁴ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/> , sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 1997-03-04, Ärendenr: 221-11117-97, s.2(3).

enligt denna lag.”¹¹⁵

År 2005 den 21 februari, gott och väl sex år efter att byggnadernas skyddsföreskrifter fastställdes, beslutade Länsstyrelsen om hävande av byggnadsminnesförklaringen av Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet i Kvarter Paradis 51, enligt 3 kap 15 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. KML. Länsstyrelsen begärde i och med detta om yttrande ifrån fastighetsägaren. Akademiska hus i Lund AB, hade inte något att invända emot att byggnadsminnesförklaringen hävdades. Inför förestående hävningsbeslut skickade Länsstyrelsen ärendet på remiss till Riksantikvarieämbetet. I remissvaret angav Riksantikvarieämbetet att ett hävande av byggnadsminnesförklaringen kunde vara motiverad. Hävandet borde däremot i motsvarande grad visas hänsyn av kommunen i sin lovprövning till de tre byggnadernas kulturhistoriska värde. Efter en redogörelse av ärendet angavs skäl till beslutet.¹¹⁶ Skäl till beslut löd enligt följande:

”Gamla kirurgen, Gamla barnsjukhuset och Lasarettskapellet visar på sjukvårdens framväxt och betydelse under andra hälften av 1800-talet och fram till dess att universitetet övertog byggnaderna i mitten av 1900-talet. För Lund, som är starkt kopplat till sjukvården och med framträdande roll i landet, är området av stor vikt för förståelsen av sjukvårdens långa tradition och betydelse för staden.

Aktuella byggnaderna är, i likhet med andra för den tidens offentliga byggnader, ritade av framstående arkitekter och med påkostade representativa fasader. Utifrån arkitekturhistoriskt perspektiv uppvisar byggnaderna fortfarande höga kvalitéer.

Gamla kirurgen har sedan förklaringen som statligt byggnadsminne, men innan det utfärdats skyddsbestämmelser, förändrats väsentligt både interiört och exteriört. Ej heller det Gamla barnsjukhuset som tidigt ombyggt för juridiska institutionen eller Lasarettskapellet som idag är bokhandel har interiörer som återger miljön från tiden

¹¹⁵ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 1997-03-04, Ärendenr: 221-11117-97, s.2(3).

¹¹⁶ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 2005-02-21, Ärendenr: 432-36425-04, s.1(5).

då byggnaderna inrymde verksamhet för sjukvård.

Även skyddsområdet har förändrat sedan byggnaderna skyddades som byggnadsminne och den tidigare värdefulla parkmiljön och slutna karaktären har till stor del mist sitt sammanhang.

Sedan lasaretsverksamheten lämnat kvarteret Paradis har fastigheten förändrats på ett sådant vis att det inte längre framstår som ett sjukhusområde. Gamla kirurgen, Gamla barnsjukhuset (Juridicum) och Lasaretskapellet har ett samhällshistoriskt och arkitekturhistoriskt värde, men uppfyller efter gjorda förändringar inte längre de höga krav på synnerlig märklighet som erfordras för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § KML.”¹¹⁷

I bevarandeplanen för Lunds kommun klassas de tre byggnaderna i kvarter Paradis 51 som kulturhistoriskt och/eller miljömässigt värdefulla. I detaljplanen anges att Kirurgen och Barnsjukhuset åtnjuter Q-märkning, Kapellet har q-märkning. Området är dessutom av riksintresse för kulturmiljövården.¹¹⁸ Dessa märkningar är rödmarkerade i kommunens bevaringsprogram, vilket medför att byggnaderna erhåller ett visst fortsatt skydd. Ett skydd som består trots hävandet av byggnadsminnesförklaringen.¹¹⁹ Rödmarkeringen är dock inte ett speciellt starkt skydd. Det har invånarna i Lund tidigare fått erfara, då byggnader med markeringen har rivits.¹²⁰

Kirurgen:

Kirurgen byggdes år 1867, arkitekt var Helgo Zettervall. Byggnaden är uppförd i nygotisk tudorstil, har två våningar med mittpartiet i tre våningar. Fasaden är i grågult tegel och sockeln utgörs av sprängd natursten. Mittpartiet är rikt utformat till skillnad från de mer lugna sidopartierna. Mittpartiet har utformningen av en mittrisalit med två lägre flankerande hörntorn, portpartiet

¹¹⁷ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 2005-02-21, Ärendenr: 432-36425-04, s.3-4(5).

¹¹⁸ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 2005-02-21, Ärendenr: 432-36425-04, s.1-2(5).

¹¹⁹ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Byggnadsminne hävs för fyra hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2005-02-23, sidan senast ändrad 2005-02-23, information hämtad 2006-12-13.

¹²⁰ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Lund slår vakt om värdefulla hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2004-10-17, sidan senast ändrad 2004-10-17, information hämtad 2006-12-13.

sträcker sig upp över sadeltaket, som är i engelsk skiffer. På andra våningen ovanför portpartiet finns ett stort rosettfönster, som markerar var den gamla kyrksalen fanns.¹²¹

Varje våning var inredd med fyra allmänna salar med 10 sängplatser vardera. Huvudkorridorer gick längsmed byggnadens västra sida, med en tvärkorridor i varje ände, där man kunde annalkas de enskilda rummen. Sjuksköterskorna hade sina rum och kök mellan varje par av sjuksalar, med fönster inbyggda så att de kunde ha uppsikt över sjuksalarna. På tredje våningen fanns operationssal och direktionens sammanträdesrum.¹²² Sundhetskollegiet hade med en del förbehåll godkänt Zettervalls ritningar till kirurgbyggnaden. Dock ansåg man att Zettervall hade utfört arbetet väl då det kom till planlösningen och till fasaden.¹²³ Trots sitt nybyggda skick uppvisade snart byggnaden en del brister, bland annat uppkom fukt och mögel. Isoleringen var bristfällig och vattenledningsrör läckte. Detta förorsakade många och tidskrävande diskussioner och rättsliga processer mellan arkitekten, byggherren och lasarettets styrelse.¹²⁴ Inte heller var förhållandena i byggnaden de bästa. Korridorerna var iskalla vintertid och vattenledningen, när den fungerade, producerade endast kallvatten.¹²⁵

Vid ombyggnaden 1904-1905 skedde en tillbyggnad i form utav ett femkantigt entréparti på baksidan, detta parti innehöll gången över till det nybyggda annexet. Vidare fick de bakomliggande flyglarna mindre tillbyggnader. De ursprungliga tre stora tredelade fönstren på varje våning och på vardera sidan om mittpartiet, byttes ut mot sju stycken mindre.¹²⁶ Ansvarig arkitekt för ombyggnaden var Axel Kumlien.¹²⁷

På 1920-talet förlängdes ovannämnda flyglar och försågs med trapporn.¹²⁸ Trots dessa åtgärder och andra smärre renoveringar, ansågs den kirurgiska kliniken fortfarande vara i behov av mer omfattande om- och tillbyggnader. Specialiteterna ortopedi och öron-näsa-hals ansågs kunna flytta ur byggnaden om det byggdes nya kliniker till dem.¹²⁹

¹²¹ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.114.

¹²² Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.115.

¹²³ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.152.

¹²⁴ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.154.

¹²⁵ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.167-168.

¹²⁶ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.115.

¹²⁷ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.114.

¹²⁸ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.115.

¹²⁹ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.217.

Byggnaden erhöll plats i *förteckningen* om statliga byggnadsminnen den 24 januari år 1972.¹³⁰ Kirurgen skulle därmed ”åtnjuta särskild därefter lämpad omvårdnad.”¹³¹

Efter detta övertog Universitetet byggnaden och år 1978 inreddes undervisningslokaler och bibliotek efter Klas Anshelms arkitektkontors ritningar. Den gamla planlösningen förändrades delvis. Den gröna pardörrens träfyllningar byttes ut mot glas. Fönstren byttes ut mot vita tredelade spröjsar.¹³² Vid denna ombyggnad fick Byggnadsstyrelsen reprimand av Riksantikvarieämbetet för sitt sätt att sköta ärendet. Det var efter att ämbetet tagit del av en skrivelse ifrån Jan Torsten Ahlstrand vid Institutionen för konsthistoriska vetenskap. En kulturhistorisk kontroll hade ej skett innan arbetet påbörjades. Man hade dessutom redan tagit ner glasmålningarna i rosettfönstret. Först efter fem månader ansökte man om tillstånd för detta tilltag. Byggnadsstyrelsens projektledare försvarade sig med att glasmålningarna skulle ersättas med ljusare glas, som skulle passa bättre till kyrksalens nya funktion av café. Man hade tagit ner fönstren för att kunna ta mått på dessa.

Riksantikvarieämbetet angav med eftertryck att byggnaden var byggnadsminnesmärkt sedan 1972 och att byggnaden därmed var skyddad både *interiört och exteriört*. Vidare ansåg Ahlstrand att Riksantikvarieämbetet i sin tur hade begått fel, då de hade gett tillstånd till framdragning av stora plåtrör i byggnadens kyrksal. Ahlstrand benämnde tilltaget som ”halsbrytande konfrontation”. Vidare menade han att just kyrksalen var påkostad och dessutom ett centralt rum i byggnaden. Att begå dessa fel vid en byggnadsminnesmärkt byggnad fick helt enkelt inte förekomma. Ahlstrand ansåg att ämbetet visat sig karaktärlöst i detta ärende.¹³³

År 1980 förändrades byggnadens entrétrappa, takkupor togs bort och förändringar utfördes i kyrksalen. Ansvarig för ritningarna till dessa förändringar var Klas Anshelms arkitektkontor.¹³⁴

¹³⁰ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.115.

¹³¹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Utbildningsdepartementet beslut 1972-03-24.

¹³² Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.115.

¹³³ Held, Anders, ”Gamla Kirurgens ombyggnad – Byggnadsstyrelsen får bakläxa”, *Sydsvenska Dagbladet* 1978-11-21, del 1, s.19.

¹³⁴ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsen beslut, datum: 1997-03-04, Ärendenr: 221-11117-97, s.1(3).

Barnsjukhuset:

Barnsjukhuset byggdes år 1899, arkitekt var Salomon Sörensen. Byggherrar och beställare av denna byggnad utgjordes av ett antal läkare. År 1883 hade de bildat en förening i syfte att samla in pengar för att uppföra ett nytt välbehövt barnsjukhus. Vid invigningen den 30 december år 1899 överlämnades byggnaden som gåva till landstinget. Barnsjukhuset kunde husera 33 små patienter.¹³⁵ Byggnaden bestod till en början av en våning, huvudbyggnaden flankerades av två flyglar med varsin inglasad träveranda på gaveln. Mansardtaket var beklätt med skiffer och falsad plåt i gråvitt. Fönstren var vita och spröjsade i 32 smårutor; fönsteromfattningarna och de dekorativa banden är i gråvit puts. Fasaden är i rött tegel och renässansinspirerad.¹³⁶

Redan år 1926 skedde en tillbyggnad, en våning påbyggdes. Den tandsnittsförsedda frisen kom att utgöra våningsband istället för som innan, dekoration under takfoten. Antagligen var arkitekten även denna gång Salomon Sörensen.¹³⁷ Barnsjukhuset kunde nu ta emot 66 små patienter.¹³⁸ År 1951 upphörde funktionen av barnsjukhus och byggnaden övergick i Lunds Universitets ägo, därmed företogs en ombyggnation.¹³⁹ Gavlarnas träveranda revs och byggnaden fick en ny ytterdörr, lackerad och med fem glasrutor. Juridicum blev den nya hyresgästen. Ombyggnaden skedde efter ritningar av Klas Anshelm.¹⁴⁰

Den 30 december år 1974 blev byggnadens *exteriör* nedtecknat i *förteckningen* om statliga byggnadsminnen.¹⁴¹ Byggnadsstyrelsen var förvaltande myndighet.¹⁴²

År 1998 skedde en större ombyggnad i och med att Beteendevetenskapliga institutionen övertog byggnaden. Interiören ändrades då modern ventilation och data-, tele- och elinstallationer sattes in. Vidare byggdes rummen om till bibliotek, arbetsrum, data- och läsesal.¹⁴³

¹³⁵ Palmborg Nils, *Vårt gamla Lund än en gång*, (Malmö: Förlags AB Malmö 1983), s.88.

¹³⁶ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.117.

¹³⁷ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.117.

¹³⁸ Palmborg Nils, *Vårt gamla Lund än en gång*, (Malmö: Förlags AB Malmö 1983), s.88.

¹³⁹ Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags Bokredaktion 1968), s.248.

¹⁴⁰ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.117.

¹⁴¹ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.117.

¹⁴² <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Utbildningsdepartementet beslut 1974-12-30, Dnr: 923, 927, 928, 929, 930/72, s.1.

Kapellet:

Lasarettskapellet uppfördes år 1887, arkitekter var Helgo Zettervall och hans elev Henrik Sjöström. Kapellet består av ett envåningshus byggt i medeltidsromantisk stil, fasaderna är i rött tegel. Formen på kapellet är en kyrka i miniatyrstorlek med kor och långhus. Koret är dock placerat i väster. Det så kallade långhuset var andaktsrum och koret utgjorde svepningsrum. Huvudfasaden i öster är rikt utformad och krönt av tinnar, porten är välvd och grönmålad. Grönmålad är även sadeltakets falsplåt som är ursprunglig. Byggnadens hörn är försedda med lisener som i höjden avslutas med tinnar med korsformade blindingar. Gjutjärnsfönstren är i färgat glas. Kapellets inredning bestod bland annat av altare med ett stort träkors.¹⁴⁴ Vid foto taget år 1971 ur Kulturens arkiv, finns denna inredning kvar i ett välbevarat skick.¹⁴⁵ Ramen för detta bildades av panel, listverk, bjälkar och kalkmåleri.¹⁴⁶

År 1968 var kapellet i farozonen för rivning efter att *universitetet* hade beslutat om rivning gott och väl ett år innan. Det var inte ett led i planlösningen av området, utan ett trängande behov utav parkeringsplatser. I bilplatser räknat upptog kapellet cirka *fyra* bilplatser.¹⁴⁷

Den 12 januari år 1972 blev byggnaden nedtecknat i *förteckningen* om statliga byggnadsminnen.¹⁴⁸ Under 1990-talet flyttade Lexis universitetsbokhandel in i det lilla kapellet. Det medförde att ett kontor med pentry och en toalett installerades. Träkorset och altarbordet nedmonterades.¹⁴⁹

¹⁴³ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 2005-02-21, Ärendenr: 432-36425-04, s.2-3(5).

¹⁴⁴ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.116.

¹⁴⁵ Bevaringskommittén, *Lunds Stadskärna – Bevaringsprogram- Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.116.

¹⁴⁶ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 1997-03-04, Ärendenr: 221-11117-97, s.2(3).

¹⁴⁷ N.N, ”P-platsbehov i Lund – Kapell måste rivas?”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1968-04-24, del 1, s.28.

¹⁴⁸ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Regeringsbeslut 38, datum: 1993-06-24, Dnr: Ku93/1221, 1609, 1610, 1684, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1944/K, anges inom parentes: (Regeringsbeslut 12.1.1972).

¹⁴⁹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Länsstyrelsen beslut, datum: 2005-02-21, Ärendenr: 432-36425-04, s.3(5).

Byggnadsvårdsärendenas aktörer

Lunds Universitet - byggherre, innovatör och traditionsbärare

Lunds universitet är bärare av traditioner som sträcker sig lång tillbaka i tiden. År 1666 grundades dagens universitet och till en början gick det under namnet Akademien. Det var efter freden i Roskilde år 1658 ett försök i att försvenska den skånska befolkningen.

Idag fungerar universitetet som lärdomssäte för både svenska och utländska studenter. Universitetet tar aktivt del i näringslivet och har i många fall ett samarbete med stora företag i närheten av staden Lund. Detta ger universitetets studenter och lärare en möjlighet till praktisk tillgång av företagets verksamhet, till exempel vid specialarbeten och studiebesök. Universitetet vill gärna ge bilden av innovatör och ett universitet som går i bräschen för nya forskningsrön.

Detta ställer krav på ändamålsenliga lokaler och miljöer som främjar denna kunskapsstillväxt. En uppgift att ställa arbetskraft till rådighet på arbetsmarknaden ingår också i universitetets antaganden. Många människor arbetar vid universitetet, både som lärare, administrativ personal och lokalvårdare. Det är således många människor som rör sig inom universitetsområdet varje dag. Detta område sträcker sig in i staden Lunds mer centrala delar där studenter finner tillgång till kaféer, restauranger och butiker. Ett stort ansvar vilar på universitetets rektor.

Vid bland annat förprojekteringen av Televerket, ställde sig universitetets rektor positiv till ombyggnaden och Juridiska fakultetens flytt. Universitetets ledning arbetade på ärendet. Däremot framlades ett visst förbehåll. Vem skulle ta över de lokaler som Juridiska fakulteten lämnade och hur stora blev kostnaderna?¹⁵⁰

Byggnadsenheten vid Lunds Universitet

Byggnadsenheten vid Lunds Universitet har till uppgift att tillgodose universitetets lokalbehov. Detta innebär ett ansvar för områdesplanering, lokalbehovsanalyser, beställa lokaler och inredning samt förvalta det innevarande byggnadsbeståndet. Byggnadsenheten beställer och Akademiska Hus eller annan byggherre utför ordern.¹⁵¹

¹⁵⁰ Werner, Maria, "Jurister sneglar på Televerket", *Sydsvenska Dagbladet*, 1993-05-17, del C, s.09.

¹⁵¹ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.28-29.

Akademiska Hus – byggherre och förvaltare

När Byggnadsenheten vid Lunds Universitet gör en beställning utifrån sitt lokalbehov, är det Akademiska Hus uppgift att utföra ordern. De ska se till att på bästa möjliga vis utföra lösningarna som behövs för att universitetets studenter och personal ska få arbetsdugliga och trivsamma lokaler. I detta ingår ett ekonomiskt ställningstagande vilket resulterar i att universitetet kan beställa eller hyra lokaler av den fastighetsägare eller byggherre som anses tillfredställande.¹⁵² Idag är lokaler såsom kaféer, uppehållsrum och läsesalar av lika stor vikt som föreläsningssalar och laboratorier.¹⁵³

Svenska staten och Telia-koncernen

Svenska staten ska tillsammans med kommunerna och enskilda arbeta för att skydd och vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse tillgodoses. Vidare har staten det största ansvaret att skydda de värdefullaste byggnaderna. Detta ska resultera i ett långvarigt skydd som helst är för evigt. Till hjälp i denna uppgift finns byggnadsminnesbestämmelserna i kulturminneslagen.¹⁵⁴

Svenska staten är egentligen Sveriges befolkning. Generaliserat innebär detta: genom förtroendevalda har landet en regering. Denna regering består av departement som i sin tur består av utskott och så vidare. Människorna som arbetar inom dessa delar har som mål att landet ska fortgå med välgång. Varje del har dock sin inriktning och arbetar efter olika riktlinjer i uppfyllandet av detta mål.

Telia-koncernen har också välgång i sikte, den är dock mer av affärsmässig inriktning då företaget har krav på ett visst vinstsyfte. Telaris AB var tidigare en del av Telia-koncernen.

Länsstyrelsen i Skåne län och Riksantikvarieämbetet

Det var Länsstyrelsens eget initiativ till byggnadsminneshövningen, det var inte begärt ändring från annan part. Länsantikvarien menade att skyddet som byggnadsminne framstod som ändamålslost. Länsstyrelsen är dock restriktiv med denna form av åtgärd, som är mycket ovanlig. I Skåne hade det

¹⁵² Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.28-29.

¹⁵³ Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.29.

¹⁵⁴ Riksantikvarieämbetet, *Byggnadsminnesförklaring*, (Västerås: Riksantikvarieämbetets förlag 2002), s.6.

endast skett vid ett tidigare tillfälle. Det var regementet i Ystad som hade förändrats och fått en annan funktion.¹⁵⁵

Riksantikvarieämbetet är ett statligt verk och den främsta uppgiften är att ansvara för frågor som handlar om kulturmiljö och kulturarv. Ämbetet ska bistå Länsstyrelsen och de två parterna ska samråda i beslutstagande i dessa kulturarvsfrågor. Vidare har Riksantikvarieämbetet i uppgift att utarbeta riktlinjer, informera och redovisa nya rön genom utgivning av skrifter.

Lunds stadsarkitekt och stadsantikvarie

Lunds stadsarkitekts åsikt var att Televerket, Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet borde fortsätta att klassas som byggnadsminnen. Det faktum att byggnaderna hade förändrats både exteriört och interiört var oundvikligt, men godtagbart då det är ett sätt för bevarande. Trots förändringarna hade byggnaderna kvar mycket av sin ursprungliga karaktär. De var dessutom en viktig del av stadsbilden.¹⁵⁶

”Jag har samrått med länsstyrelsen och tycker fortfarande lika illa om att häva skyddet. Husen är för mig fortfarande lika mäktiga och viktiga.”¹⁵⁷

Vidare behövde byggnaderna ett starkare skydd än vad som kunde ges i en detaljplan.¹⁵⁸ Även Lunds stadsantikvarie var av samma uppfattning. Ett eventuellt medhåll till att byggnadsminnesförklaring på enskilda hus hävdes, skulle på längre sikt leda till en uppluckring av

¹⁵⁵ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Byggnadsminne hävs för fyra hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2005-02-23,, sidan senast ändrad 2005-02-23, information hämtad 2006-12-13.

¹⁵⁶ Olofson, Stefan, ”Gamla lundabyggnader nedklassas”, *Skånska Dagbladet*, 2004-10-15, del X, s.xx.

¹⁵⁷ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Byggnadsminne hävs för fyra hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2005-02-23,, sidan senast ändrad 2005-02-23, information hämtad 2006-12-13.

¹⁵⁸ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Lund slår vakt om värdefulla hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2004-10-17, sidan senast ändrad 2004-10-17, information hämtad 2006-12-13.

begreppen. Det trots allt starka skydd som speciellt en statlig byggnadsminnesmärkning utgjorde var räddningen från framtida rivningar.¹⁵⁹

Vidare var stadsantikvarien mycket kritisk till Länsstyrelsens motivering, som dessutom borde ha förklarats mer uttryckligen. Några exakta definitioner angavs inte till varför en omfogning av Televerkets fasad kunde anses förminska upplevelsevärdet. Vidare hade Länsstyrelsen angett att byggnaden ej längre gav ”ett sanningsenligt uttryck för statlig telefoniverksamhet”.¹⁶⁰

På denna motivering svarade Stadsantikvarien:

”Vad är ett sanningsenligt uttryck för statlig telefoniverksamhet?
Var det som den bedrevs på 1910-talet eller på 1980-talet?
Formuleringen får en nästan att tro att det finns en plats för
statlig telefoniverksamhet i en högre platonisk idévärld, dit
det degenererade byggnadsminnet i Lund inte når upp.”¹⁶¹

Han menade vidare att byggnaderna i Kvarter Paradis 51 var de enda byggnadsminnena i Skåne som påvisade det historiska värdet av ett begynnande lasarettområde. När Kirurgen blev byggnadsminne var det på grund av platsens historiska värde snarare än det arkitektoniska och konstnärliga värdet hos byggnaden. Platsens historia som lasarettområde kunde fortfarande väl avläsas. Innebörden av en byggnadsminnesmärkning var inte enbart av skyddskaraktär. Det historiska värdet representerade även en viss status för byggnaden och platsen. Vidare ifrågasattes attityden till byggnadsminnena. Skulle de bevaras som museala föremål, se men inte röra? Paralleller till antikvärlden gjordes, där ett föremål betingar större värde vid obruten förpackning. Många av de byggnader som idag utgör byggnadsminnesbeståndet har ofta en omvandlad interiör, men fasaden är mer eller mindre intakt. Efter dessa omvandlingar och bevarandekompromisser kan fortfarande byggnadernas historiska funktion och karaktär urskiljas. Det är dock viktigt att dessa kompromisser sker med varsamhet och respekt för gångna tiders uppfattningar och samhällliga

¹⁵⁹ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Lund slår vakt om värdefulla hus”, *Sydsvenskan nättidning*, 2004-10-17, sidan senast ändrad 2004-10-17, information hämtad 2006-12-13.

¹⁶⁰ Magnusson-Staaf, Björn, ”Även fasader har ett värde”, *Sydsvenskan*, 2005-03-17, del B, s.04-s.05.

¹⁶¹ Magnusson-Staaf, Björn, ”Även fasader har ett värde”, *Sydsvenskan*, 2005-03-17, del B, s.04-s.05.

behov. Bevarande av fasader ses inte alltid med blida ögon, men värdet i exteriören kan inte nog poängteras. Fasader är i demokratisk anda till för alla att uppleva och därefter betygsättas.¹⁶²

Stadsantikvarien poängterade:

”/.../ ”lådan” ofta har ett lika stort värde som innehållet. Det är svårt att förstå varför de nu aktuella ”lådorna” inte skulle vara värda byggnadsminnesstatus.”¹⁶³

Juridiska Fakulteten vid Lunds Universitet

Juridiska Fakulteten hade behov av nya lokaler på grund av trångboddhet. Vidare fanns en önskan att samla personal och studenter under ett tak. Man ville dessutom skapa en arbets- och studiemiljö anpassad till kommunikationsmöjligheter och närheten till Lunds universitet. Merkostnaden i hyra blev ungefär en och en halv miljon om året vilket resulterade i en årshyra på sju miljoner kronor. Denna kostnad hoppades fakulteten få tillbaka i form av ökad trivsel och därmed bättre utbildning och forskning. Ombyggnaden kostade ungefär femtio miljoner att genomföra, ovanpå det lades tio miljoner till inredningen. Sju miljoner av inredningskostnaden betalade Lunds universitet, övriga tre miljoner kom från sponsorer. Till förfogande fanns femtusen kvadratmeter, detta skulle de cirka tvåtusen studenterna och hundratalet anställda nu dela på.¹⁶⁴

Redan vid inflyttningen i den nya byggnaden rådde det brist på undervisningslokaler. Detta problem skulle lösas genom att ett kvarter mittemot juristernas byggnad byggdes om till fler undervisningslokaler.¹⁶⁵

¹⁶² Magnusson-Staaf, Björn, ”Även fasader har ett värde”, *Sydsvenskan*, 2005-03-17, del B, s.04-s.05.

¹⁶³ Magnusson-Staaf, Björn, ”Även fasader har ett värde”, *Sydsvenskan*, 2005-03-17, del B, s.04-s.05..

¹⁶⁴ <http://www.LUM.lu.se/Arkiv>, Lindh, Maria, ”Juristpalats för 60 miljoner: ”Elegans som stimulans””, *LUM – Lunds Universitet Meddelar*, nr 3 1996, nättidning, 1996-03-07, sidan senast ändrad 2007-06-01, information hämtad 2006-12-13.

¹⁶⁵ <http://www.LUM.lu.se/Arkiv>, Lindh, Maria, ”Juristpalats för 60 miljoner: ”Elegans som stimulans””, *LUM – Lunds Universitet Meddelar*, nr 3 1996, nättidning, 1996-03-07, sidan senast ändrad 2007-06-01, information hämtad 2006-12-13.

Fastighets AB Telaris och Skanstornet AB

Fastighets AB Telaris var ett fastighetsbolag inom Telia-koncernen.¹⁶⁶ År 1993 inledde företaget ett ombyggnadsprojekt med Lunds Universitet och Juridiska fakulteten. Ett tioårigt hyresavtal ingicks mellan Fastighets AB Telaris och Byggnadsenheten vid universitetet. Fastighetsbolaget övervakade ombyggnadsprojektet, såg till att beställarens behov tillgodosågs och att förändringarna som gjordes skedde med hänsyn till byggnadens ursprung och omgivning. Fastighetsbolaget fortsatte sedan att på ett professionellt sätt stödja Juridiska fakulteten, brukaren av fastigheten.¹⁶⁷ Fastighets AB Telaris har som mål att på lokal nivå vara tillgängligt och erbjuda personlig, affärsmässig kompetens och hög service.¹⁶⁸ Telia flyttade ut ur lokalerna mellan åren 1994 och 1995.¹⁶⁹ Skanstornet AB övertog sedan Televerkets (Talias) byggnad.

Paulssons Fastigheter

I februari år 2005 var ägaren till Paulssons Fastigheter, i sista förhandlingsfasen runt övertagandet av Televerket, nu Juridicum. Köpesumman låg på 157 miljoner kronor. Denna summa inkluderade ett nybyggt hus samt ett litet vitt hus på Winstrupsgatan. Paulsson ansåg att byggnaden var en klenod. Dock var det först och främst tänkt som en penningplacering, med en önskan om att äga och förvalta fastigheter i centrala Lund. Vidare hade han ingenting emot att ha Lunds Universitet som hyresgäst, det hade han redan på två andra adresser i Lund. Paulsson hade inga särskilda planer, tanken var att endast förvalta byggnaden. På frågan om köpet kunde innebära att byggnaden såldes vidare, gavs svaret att det först skulle köpas. Paulsson var införstådd med att byggnaden var byggnadsminnesmärkt och att Länsstyrelsen diskuterade ett eventuellt hävande.¹⁷⁰

Paulsson deklarerade:

”Självklart ska Juridicum vara ett byggnadsminne.”¹⁷¹

¹⁶⁶ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.19.

¹⁶⁷ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.18.

¹⁶⁸ Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund: Wassbergs Tryckeri 1996), s.19.

¹⁶⁹ <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/>, sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30.

Länsstyrelsens beslut 2005-02-21, Delg.kv.: 432-3694-04, inkommet till Riksantikvarieämbetet 2005-02-22; D-nr: 315-3574-2004, s.1(3).

¹⁷⁰ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Paulsson köper Juridicum”, *Sydsvenskan nättidning*, 2006-12-08, sidan senast ändrad 2006-12-08, information hämtad 2006-12-13.

¹⁷¹ <http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, ”Paulsson köper Juridicum”, *Sydsvenskan nättidning*, 2006-12-08, sidan senast ändrad 2006-12-08, information hämtad 2006-12-13.

Fenomenologisk utflykt

Den fenomenologiska utflykten tar sin början år 1998, då uppsatsens författare på allvar påbörjar studier i universitetsstaden Lund. Avsikten med studierna var den gången en förhoppning om framtida arbete vid Auktionshuset Bruun Rasmussen i Köpenhamn. I följande framställning av den fenomenologiska utflykten benämns uppsatsens författare som: Iakttagaren. Det bör framhållas att Iakttagaren trots fenomenologins metoder med det öppna sinnet *Epoche*, kunde anses ha ett empiriskt bagage i förhållandet till arkitektur. Dock ackumuleras denna kunskap allteftersom Iakttagaren vinner insikt, både i sitt ämnesval såväl som i konsten att vara människa, humanist.

Det första mötet sker med Televerkets byggnad, som vid denna tidpunkt hade förvandlats till Juridicum, juristernas hemvist. Byggnaden vid Lilla Gråbrödersgatan tedde sig mycket pompös på vägen mellan tågstationen och konstvetenskapliga institutionen. Efter diverse visuell kontakt med juridisk litteratur i tågupén, kunde Iakttagaren följa juridikstudenternas väg fram och in genom den tillika pompösa porten till Juridikens Mecka. De studenter som stod placerade utanför ingången gav intryck av målmedvetenhet, framförhållning och en viss auktoritär aura. Iakttagaren var icke i tvivel om att dessa studenter, deras institution och därmed byggnaden i sig, var i färd med något av värde för samhället ifråga. Vem önskar sig inte ett gott och välfungerande rättsväsen, om olyckan skulle vara framme?

Vidare gick färden upp genom Lundagård, förbi filosofernas gamla anrika byggnad. En sväng till vänster förde Iakttagaren förbi AF-borgen där många danser hade vimlat förbi i dåtidens nattklubb. Vidare det gräddtårtsliknande Universitetshuset med sin fontän, till vänster gamla kära Palaestra et Odeum, där en för Iakttagaren inspirerande föreläsning hade ägt rum. När och varför var av mindre betydelse, känslan av att utgöra en del av denna intellektuella värld, var nog. Antagningsbeskedet hade garanterat en plats i en atmosfär av gryende kunskapsinhämtande.

Vidare förde Sandgatan uppåt och framåt. Till vänster med en liten park framför, uppenbarade sig en byggnad i gult tegel, diskret i sin uppenbarelse men på samma gång pockande och intresseskapande. Vad fanns i den byggnaden? Vilka studenter hade sin hemvist där? Nåja, klockan tickade på. Uppropet vid konstvetenskapliga institutionen gjorde sig bemärkt. Iakttagarens undran skulle nog i sinom tid bli besvarad. Rakt framför tornade en majestätisk byggnad upp sig. Var det därinne uppropet skulle äga rum? Nej, det var bestämt Sandgatan upp och sedan till höger. Till

höger fortsatte färden. Slutdestination nåddes, Biskopsgatan nummer fem. Längs det mörka staketet uppenbarade sig en öppning. En grusgång ledde fram till en pampig laxrosa byggnad, märkligt liknande huslängan vid kanalen i Malmö.

Uppropet genomfördes och efter en timmes tid var Iakttagaren åter på väg nerför grusgången och ut genom ingången i staketet. I sällskap hade Iakttagaren en juridikstuderande som också var i färd med att börja studier i ämnet konstvetenskap. Dock utifrån olika infallsvinkel, den juridikstuderande hade en förhoppning om framtida arbete inom konstförsäkring. Juridikstudenten var lite mer familjär med trakterna och ville visa på en genväg ner till stationen. Färden fortsatte därför i något snabbare tempo längs med Biskopsgatan fram till mynningen av Sandgatan över gångstället och in i Kvarter Paradis. Iakttagaren såg nu sin chans och frågade runt den diskreta byggnaden i gult tegel. Det var Gamla Kirurgen, alltså Studievägledningen. Det fanns läsesäten i byggnaden, i händelse av att det skulle vara fullt i läsesalen på universitetsbiblioteket. Färden fortsatte på slingrande asfalt och genom sensommarens mättade grönska. Byggnaderna stod tätt, men ändå var och en i ensamt majestät. Atmosfären kändes betryggande. Mötet med studenter och professorer blandat med cyklar och ivrigt använda ringklockor befäste känslan av tillhörighet med denna för Iakttagaren nya universitetsvärld. Helt plötsligt och lite överraskande till höger, lite i skymundan uppenbarade sig en liten byggnad. Iakttagaren kände sig nästan mållös över den lilla byggnadens charm. Ett sting av att ha hittat en undangömd och för länge sedan glömd skatt gjorde sig bemärkt. Då tågtidtabellen inte tillät några utsvävningar, gick färden skyndsamt vidare. En markering i minnet gjordes, byggnaden skulle upplevas igen. Juridikstudenten påpekade genvägens fromma även vid snabb transport mellan Juridicum och universitetsbiblioteket.

Iakttagaren valde dock att fortsätta gå den något längre vägen. Genvägar skulle få lov att vara just det, genvägar. Den vänstra hjärnhalvan fick dessutom lättare att hjälpa Iakttagaren hålla tiden, då gången kunde ske i stackato, likt en metronom i önskad hastighet. Tick, tack, tick, tack. Genvägen innebar mer böljande toner och diverse intermezzon.

Lundagård och Universitetshuset avklarades och där bakom staketet längs med Sandgatan, stod byggnaden som innehöll Studievägledningen vid Lunds universitet. Denna gång upptäckte Iakttagaren det vackra rosettfönstret i byggnadens mittparti. Tankarna ledde i riktning mot kyrkans

byggnader, en skolresa till Paris och därpå följande besök i Saint Denis och Notre Dame. Rosettfönstret utgjorde därefter vid förbipasserandet, ett ständigt återkommande blickfång.

Vid ett senare besök för att utnyttja byggnadens funktion av studievägledning, gick Iakttagaren med raska steg uppför trappan och in genom dörren med sitt kalla, men gedigna metallhandtag. Innanför väntade ännu en dörr, en svängdörr likt gamla westerns saloondörrar lite smått knarrande och vinglande efter inträdet. Iakttagaren befann sig nu i ett mellanrum, likt en hygiensluss, ett vägska. Atmosfären kändes lite kylig och klinisk. Skyltar upplyste om vilken av de tre korridorerna som borde väljas för att komma till studievägledningen. Iakttagaren valde den vänstra korridoren, som gav tillträde genom ytterligare en dörr. Väl innanför denna dörr förändrades atmosfären påtagligt. Det hårda och kalla marmorgolvet hade bytts ut till mjukt och varmt linoleumgolv. Även väggarna verkade mer välkomnande. Ett behagligt mumlande hördes, dörrar öppnades och stängdes. Studenter och universitetspersonal var i samspråk med varandra. I de höga fönstren låg broschyrer liksom i hyllor längs med väggarna. I ett av de större rummen med informationsdisken kändes en doft av curry, ananas och kaffe. Antagligen hade någon precis ätit lunch. Kanske hade det skett på thairestaurangen i Valvet på andra sidan gatan? Eller kanske en kopp kaffe och en baguette hade inmundigats på kafé Sandkakan mittemot? Besöket hos studievägledaren förlöpte tillfredställande i ett litet men högst angenämt kontorsrum, korridoren rakt fram, till höger på vänster sida. Skylten utanför ingången angav ”Gamla kirurgen – Studievägledningen”. Det faktum att byggnaden en gång inhyst en kirurgisk avdelning vid ett lasarett hade gått Iakttagaren förbi under lång tid. Till slut nåddes insikt om den gamla funktionen och därmed skyltangivelsen. Det var ingenting som störde intrycket av byggnadens nya universitetsfunktion.

Dagen kom till slut då minnet gjorde sig påmint och den tidigare gjorda markeringen dök upp till ytan. Vägen inom kvarter Paradis och Gamla kirurgen upptäcktes på nytt. Det var dags att stifta närmare bekantskap med den lilla charmiga byggnaden. Iakttagaren närmade sig Kapellet och till stor förtjusning upptäcktes en bokhandel, en universitetsbokhandel i byggnadens inre. Den gröna porten var uppslagen på vid gavel och blottade en inre port gjord helt i glas. Glasporten var formad efter sin yttre kollega, den gröna porten. Iakttagaren tyckte i detta fall att samarbetet mellan nytt och gammalt hade balanserats till harmoni. De båda portarna verkade tala med varandra och med den övriga fasadens element. Ovanför portarna satt två små fönster, likt tittgluggar eller halvsömniga ödleögon. I samma form som Iakttagaren brukade rita ögon i barndomens dagar. Byggnaden

verkade vilja öppna sitt gap och sluka en med hull och hår. Inuti byggnaden var det hyllmeter efter hyllmeter med nytrycksdoftande böcker, studentlitteratur. Iakttagaren förundrades över mängden böcker och kontorsmaterial som kunde få plats på en sådan liten yta. Varje millimeter verkade ha tagits tillvara. Väggarna var mörkmålade och gav Iakttagaren intrycket av att nästan ha krupit in i en krypta. Det kändes varmt, tryggt och välkomnande likt kryptan i Domkyrkan en dag när levande ljus hade tänts. Ett bokfynd inköptes.

Den sista byggnaden tog längre tid att upptäcka. Den låg lite undangömd och bortom den direkta gångbanan. En kurs i etnologi förändrade dock byggnadens anonymitet. Iakttagaren avvek således från den upptrampade stigen och begav sig till höger ner mot en stor och laxrosa byggnad. I mitten mellan byggnadens två flyglar fanns ingången, en dörr i trä med två glasfönster och ett rejält handtag i metall. Väl inne i byggnaden gick framfarten vidare uppför en trappa och vidare till höger. I stora salar stod grå hyllor fyllda med böcker. Ljuset silade in genom stora fönster och gav bibliotekssalarna ett luftigt intryck. Väggarna var vitmålade och på golvet den mjuka linoleummattan. Det rådde en febril verksamhet vid in- och utlåningsdiskarna. Det var studenter, liksom Iakttagaren på jakt efter kurslitteratur.

Vid fältstudier med anledning av föreliggande uppsatsarbete bestod ovanstående intryck. En fördjupad teoretisk kunskap runt byggnader och arkitektur hade i mellantiden införlivats med ett för konstvetenskapen viktigt faktum, seendet och förnimmelsen av tingens plats i historien. Historiska skeenden är enligt Iakttagarens mening endast ett tema med variation. Detta gäller även byggnader och arkitektur. Byggnaderna kunde nu även inpassas i 1800-talets eklekticism och 1900-talets jugend och nationalromantiska stildrag.

När Iakttagaren insuper atmosfären som omger dessa byggnader utgör de definitivt en del av historiens gång. Det förflutna, nuet och framtiden finns där inbakade i byggnaderna. De utgör en del av Lunds universitet, med anor redan från 1660-talet. En tid då stormakten Sverige och kung Karl XI utgjorde aktörer på den internationella arenan. Iakttagaren följer universitetets byggnadsbestånd i söder vid Krafts torg och norrut mot de mer nybyggda områdena, allt detta är Lunds universitet. Och allt detta tillhör Iakttagaren. Identiteten student ger tillgång till alla dessa underbara byggnader som direkt talar till sin betraktare. Vissa av dem är fula, gamla som nya medan andra är estetiskt

tilltalande i sin harmoniska utstrålning av kvalitet i formspråk och material. Alla berättar de sin historia, var och en på sitt manér.

De fyra byggnadernas arkitekters yrkesroll och i viss mån personlighet verkar emanera från byggnaderna. Deras position i samhället som arkitekter, i förhållande till uppdragsgivare och den ekonomi som styrde byggnadsprojekten. Aron Johanssons självsäkerhet då det kom till ritande av post- och telegrafbyggnader syns i Televerkets fasad. Helgo Zettervalls impertinens och briljans återfinns i Kirurgens mångfacetterade fasad. Likt Kapelletts miniatyr som ligger lite på lur i avvaktan på sitt offer. Kanske var denna byggnad ett gesällprov av Zettervalls elev Henrik Sjöström, i avvaktan på lika storhet som sin läromästare men med en större diskretion. Det godmodiga och rättframma Barnsjukhuset frammanar bilden av en likaledes rättfram filantrop och tillika stadsomdanande Salomon Sörensen.

Illustration 1:

Analys och tolkning:

I motivtexten till besluten om hävande av byggnadsminnesförklaringen av Televerket, Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet anger Länsstyrelsen att för att en byggnad ska kunna förklaras som byggnadsminne måste byggnaden genom sitt kulturhistoriska värde anses *synnerligen märklig*. Ingen av byggnaderna anses uppfylla detta kriterium.

I Televerkets fall anges skälet vara att byggnaden efter förändringar ej längre utgör ett *utläsbart* och *sanningsenligt uttryck* för statlig telefoniverksamhet, det som låg till grund för byggnadsminnesmärkningen.

I Kirurgens fall anges även att både exteriören och interiören har förändrats mycket sedan byggnadsminnesmärkningen som avsåg hela byggnaden.

I Barnsjukhusets fall anges att funktionsbytet förändrade *interiören* för mycket då modern ventilation och data-, tele- och el installerades.

I Kappellets fall anges också att interiören förvanskats i en sådan utsträckning att skälet till byggnadsminnesmärkningen ej längre var giltig då den innefattade hela byggnaden.

Gemensamt för alla fyra byggnaderna är att de ansågs kulturhistoriskt bevarandevärda på grund av sitt *arkitekturhistoriska* och *samhällshistoriska* värde. De var alla ritade av framstående arkitekter och hade påkostade och *representativa* fasader. Ur arkitekturhistoriskt avseende påvisade fasaderna fortfarande ett värde. Dock förändrades Televerkets husfasad år 1994-1995 för att återfå sin forna glans. Vidare hänvisade man till att fasaden omfogades år 2001.

En skillnad mellan de två byggnadsvårdsärendena är att i ärendet med de tre byggnaderna, tas deras *närmiljö* upp i beslutet. Kvarter Paradis vari byggnaderna ingår anses som helhet inte längre påvisa områdets tidigare lasaretsverksamhet. Parkmiljön och den slutna karaktären har mist sitt *sammanhang*.

De skäl som låg till grund för byggnadsminnesmärkningarna år 1972 (Kirurgen och Kapellet), år 1974 (Barnsjukhuset) och år 1993 (Televerket) har inte kunnat återfinnas i arkiven. Eventuellt dokumenterades inte allt under 1970-talet och i detta fall även år 1993. Men utifrån 1993 års skyddsföreskrifter (se sidan 29 och sidorna 34 och 35) kan man sia om vad motiven har varit. I Televerkets fall var det med stor sannolikhet först och främst exteriören som var värdefull, då

fasaden och takregionen inte fick rivas eller förändras på något annat vis. I övriga tre byggnaders fall har man lagt mycket vikt vid området som helhet, platsens karaktär fick inte förvanskas och byggnadernas helhet i form av fasader, stomme, ursprunglig rumsindelning och fast inredning fick inte förändras.

Mycket av detta har definitivt förändrats när det gäller Kirurgen, Barnsjukhuset och Kapellet. I Televerkets fall finns fasaden och takregionen kvar och förändringarna har inte varit omfattande utan man har till och med tagit fram det som fanns innan förändringen år 1980.

Detta överensstämmer med att Länsstyrelsen skulle ha utgått från skyddsföreskrifterna istället för de ursprungliga motiven för byggnadsminnesmärkning som anges. Det innebär att man inte har utgått ifrån tidigare byggnadsvårdare och deras tankegångar och motiv. Kontinuiteten i själva byggvårdsfasen har därmed brutits.

De kulturhistoriska värden som man beaktar i beslutet om hävande är det arkitekturhistoriska värdet och det samhällshistoriska värdet. I det arkitekturhistoriska värdet vilar värderingen mycket på att det var välkända arkitekter som ritade byggnaderna och de påkostade och representativa fasaderna. I beslutet om Kvarter Paradis anges det samhällshistoriska värdet bestå i att området länge har utgjort ett tydligt uttryck för sjukhusområde, men att den tydliga avläsbarheten har gått förlorad. I Televerkets fall har det samhällshistoriska värdet nämnts men inte beskrivits eller motiverats. Dessa två värden utgör således den samlade motiveringen till hävandet av byggnadernas byggnadsminnesmärkning. Det kulturhistoriska värderingssystemet för bebyggelse innefattar en hel del andra värden och aspekter. Man kan härmed utgå ifrån att dessa byggnader inte har fått den värdering som byggnader har rätt till; flera värden och perspektiv hade med stor sannolikhet kunnat uppges i de här fallen.

I ett försök att tydliggöra de två byggnadsvårdsärendena vill uppsatsförfattaren här betona att förutsättningarna för beslut om hävande av respektive byggnadsminnesmärkning skiljer sig åt mellan ärendena. Det innebär att Televerket hade ett skydd i form av byggnadsminnesmärkning som gällde byggnadens exteriör, det vill säga fasaden och takregionen. De andra byggnaderna hade ett skydd i form av byggnadsminnesmärkning som i Kirurgens fall innebar hela byggnaden, exteriört och interiört. För Barnsjukhuset gällde exteriören, det vill säga hela fasaden. Även för kapellet gällde hela byggnaden, exteriört och interiört.

Gemensamt för dem alla är en byggnadsminnesmärkning, det vill säga att de står upptagna i en förteckning som Riksantikvarieämbetet utarbetar efter en inventering. Förteckningen innebär att byggnaderna anses vara värdefulla och bevarandevärda och därför i behov av skydd. Förteckningen resulterar i skyddsbestämmelser för byggnaden ifråga.

Den byggnadsminnesmärkning som förteckningen medger innebär ett relativt starkt skydd för byggnaderna, men utgör inte ett lika starkt skydd som ett byggnadsminne medger.

Länsstyrelsen har ansvaret för att de byggnader som är förtecknade det vill säga finns med i förteckningen, ska tas upp till revidering för ett eventuellt erhållande av status som byggnadsminne enligt kulturminneslagen i det fall byggnaden är i enskild ägo och som byggnadsminne enligt förordningen om statliga byggnadsminnen i det fall byggnaden är i statlig ägo. I det senare fallet är det Riksantikvarieämbetet som ensamt beslutar.

Samma revidering innebär således att revideringen även kan resultera i ett hävande, det vill säga ett borttagande av den erhållna byggnadsminnesmärkningen. Revideringen innebär alltså i detta fall ett erhållande av ny status och ett starkare skydd eller ett hävande som medger inget skydd alls.

Tilläggs bör att uppsatsens fyra studieobjekt alla behåller sin i detaljplan erhållna Q- eller q-märkning och att detta medger ett visst skydd. Skulle detaljplanen ändras till exempel på grund av politiska skäl, föreligger en viss risk att byggnaderna helt mister sitt skydd.

Vid ändrade förhållanden vad avser äganderätt eller skydds rätt ska Länsstyrelsen skriva en *förklaring* härom och ange om byggnaden har övergått i enskild ägo och oavsett om byggnadens rätt till skydd har utökats, förminskats, jämkats eller hävts ska också detta anges i en *förklaring*. Förklaringens uppgift är att upplysa om de faktiska förhållandena som råder och har i sig ingen rättsverkan.

Televerket övergick från att vara ägt av ett statligt verk, *Kungliga Svenska Telegrafverket*, till att tillhöra Fastighets AB Telaris. Eftersom Telaris AB är ett statligt bolag, skulle man tycka att byggnaden lydde under förordningen om statliga byggnadsminnen. Likadant med de tre andra byggnaderna som övergick från Staten till Akademiska Hus AB som lyder under Statens Fastighetsverk.

Det faktum att det var Länsstyrelsen som skrev förklaringen och inte Riksantikvarieämbetet, som annars är tillsynsmyndighet vid statliga byggnadsminnen, beror på att Telaris AB och Akademiska Hus AB är bolag och därmed enskilda firmor. Byggnader i enskild ägo lyder under Länsstyrelsens tillsyn. Eventuellt skulle man kunna tänka sig att företagsformen bolag i viss mån kan vara ett sätt att kringgå restriktioner. Förvisso anger lagarna att ingen åtskillnad ska göras vid byggnadsminnen, enskild ägo eller statlig ägo spelar ingen roll i beslut om skydd. Staten ska se till att värdefull bebyggelse skyddas och det gärna för evigt.

Dock kan urskiljas en viss attityd hos länsstyrelserna som medger att de drar sig för att ta ett beslut om byggnadsminnesmärkning, som med stor sannolikhet kommer att innebära ett ersättningskrav ifrån ägaren. Man låter här ägaren inta en stor maktposition. Vidare kan detta ses som ett uttryck för att ärendet vid ersättningskrav går vidare i maskineriet och därmed tar resurser i anspråk.

Byggnadsvården har inte dessa resurser. I Sverige anses dessutom att en byggnads ägare är den som har störst rättighet att få sin vilja igenom. Äganderätten tilldelas ett stort värde.

Vidare anges att lagstiftningen och samordningsproblem i sig utgör ett problem i byggnadsvårdsärenden. Otydliga direktiv i ansvarstagandet mellan kommun och länsstyrelserna är ytterligare problem som gör själva byggnadsvårdsprocesserna mer utdragna och ineffektiva.

Här kan urskiljas större och övergripande diskurser som kan placeras in i de diskurser som finns inom områden som ekonomi, politik, myndighetsutövande, organisation, offentlig sektor samt privat sektor. Mycket tyder på att Länsstyrelsen arbetar under former som innebär att en mer övergripande aktör gör sig gällande och detta har en viss negativ inverkan. Staten kan vara en av aktörerna, Riksantikvarieämbetet kan vara en annan. På regional nivå verkar den politiska maktfaktorn utgöra ett negativt inslag. Länsstyrelsen verkar i ett större sammanhang ta parti för den lilla människan och hennes ekonomi, då man ibland uppenbarligen ser till äganderätten istället för byggnadens vårdbehov. På samma gång har Länsstyrelsen en stor portion makt då ansvaret för byggnadsminnesmärkningarna i enskild ägo ligger på deras bord. Förteckningen som föregår dessa byggnadsminnesmärkingar är utarbetad av Riksantikvarieämbetet.

Ord som ofta förekommer i litteraturen men även i dokumenten representerar både mjuka och hårda värden.

Till de mjuka värdena hör orden: ödmjukhet, hänsyn, respekt, vård, social, karaktär, intressant, patina, identitet, upplevelse, helhet, budskap och varsamhet.

Till de hårda värdena hör orden: synnerligen märklig, delvis, gått förlorat, erfordras, ändamålslost, får inte, mist, ej giltig, uppfyller och krav.

Av de dokument som använts i föreliggande uppsats framgår klart att de sistnämnda orden till stor del hör till Länsstyrelsen. De hårda orden verkar tillhöra en social praktik som är på väg ut ur byggnadsvårdens arbete och förhållningssätt. De verkar ha klangen av en stor tilltro till paragrafer och den *instrumentella* byggnadsvården som nämndes i föregående kapitel, Kring byggnadsvården. De mjuka orden hör till Riksantikvarieämbetets företrädare som även verkar tillhöra en inom byggnadsvården relativt ny social praktik och som historiskt har sina rötter i den framväxande byggnadsvård som försöker att se till helheten snarare än enbart detaljerna. En tankegång som ligger i tiden då ett mer holistiskt sätt har börjat göra sig gällande på många områden i samhället.

De som kan säga de magiska orden: ”synnerligen märklig” har en maktposition i den här typen av ärenden. Lunds universitet utgör också en maktfaktor. I de fall Universitetet har ett lokalbehov gör Byggnadsenheten en analys och ger ordern vidare till Akademiska Hus som utför den i samarbete med Länsstyrelsen.

Vid den kulturhistoriska värderingen av uppsatsens fyra byggnader kunde man ha tittat lite närmare på speciellt det miljöskapande värdet, som ser till byggnaders helhet i sin närliggande miljö och vilken effekt det har på de människor som lever och verkar i området. Deras identitetsskapande värde och upplevelsevärde beträffande platsen och dess karaktär eller ”ande” skulle ha kunnat analyseras.

Vad beträffar det byggnadshistoriska värdet är både Kirurgen och Kapellet byggnader från slutet av 1800-talet och därmed bevarandevärda även om byggnaderna inte är helt intakta. De olika funktionerna som huserat i byggnaderna ger extra tyngd åt byggnadernas värde, tidsskikten kan avläsas i byggnadernas karaktär och belägenhet. De olika tillbyggnaderna till Kirurgen är intressant ur pedagogisk synvinkel då de klart visar på sjukvårdens expansion.

Till det arkitekturhistoriska värdet bidrar tillbyggnaderna genom att de utgör mätbara analyser av den plats som sjukvårdsbyggnaderna hade i och med att det även skulle finnas grönska och gångvägar för konvalescenterna. Att Kapellet är ritat av Helgo Zettervall *och* hans elev Henrik Sjöström utgör ett praktexempel på lärare- och elevförhållandet. Intressant är dessutom varför Zettervall utformade Kirurgen och Kapellet som han gjorde, kan det ha varit ett uttryck för den tidens lasarettarkitektur och sedan övergången till Salomon Sörensens sjukhusarkitektur i Barnsjukhuset.

I kontinuitetsvärdet och traditionsvärdet kan man se framväxten av Lunds Universitet i samarbete med lasarettet, då det sedan år 1774 hade skett ett givande och tagande mellan dessa två institutioner. Många medicinstudenter fick sin kliniska praktik vid lasarettets olika avdelningar. Sedermera gick området över i universitetets ägo och lasarettet flyttade i princip över gatan till dagens lasarettsområde. Här kan man se en universitetstradition.

Den av uppsatsförfattaren utförda fenomenologiska utflykten visar på dessa begrepp och de fenomenen som omsluter byggnaderna. Barn- och ungdomsminnen som dyker upp i kontakt med den äldre bebyggelsen. En känsla av tillhörighet och identitet i och med en identitet som student, ett inte alltför främmande ord för någon av de fyra byggnaderna. En känsla av att ha mött en annan människa som kan resultera i en varm och kärleksfull vänskap. Ett igenkännande som om tjugo år fortfarande kan finnas kvar att komma tillbaka till.

Slutdiskussion:

I enlighet med uppsatsens syfte har begreppet byggnadsmminnesmärkning utforskats. Processen runt detta begrepp och dess aktörer har kunnat skönjas och även ett visst maktperspektiv har framkommit.

Uppsatsens frågeställningar har kunnat tydliggöras. Skälet till att en byggnadsmminnesmärkning togs bort berodde i de fyra studieobjektens fall på brist på ”synnerligen märklighet”. De befanns inte äga några större kulturhistoriska värden. Deras främsta förtjänster var i viss mån fasaderna, som hade ett arkitekturhistoriskt värde. Förändringen av funktionerna och därmed interiören ansågs inte ha något värde. Kvarter Paradis värde sett som en helhet påvisande sjukhusområde hade starkt förvanskats och kunde därför inte anses utgöra ett starkt skäl för bevarande.

De byggnader som erhåller byggnadsmminnesmärkning är upptagna i en förteckning framtagen av Riksantikvarieämbetet efter utförd inventering. Dessa byggnader anses vara värdefulla och i behov av skydd. De utgörs av många olika slags byggnader till exempel industrimiljöer, högreständsbbyggelse och gamla torp.

De involverade myndigheterna och parterna är Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen, institutioner, företag, stadsantikvarien, stadsarkitekten och privatpersoner. Processen inbegriper även andra aktörer till exempel kommunen och läns museet.

I föreliggande arbete kan skönjas att Länsstyrelsen har den största makten i det konkreta beslutet om hävande av byggnadsmminnesmärkningen, men även privatpersoner kan utnyttja sin äganderätt till att säga nej till byggnadsskyddsåtgärder. En övergripande men i studieobjektens ärenden inte speciellt synlig part är Riksantikvarieämbetet och Staten.

Gemensamt för de fyra ärendena är att byggnaderna i besluten om hävande av byggnadsmminnesmärkningen inte anses kunna uppfylla kravet om synnerligen märklighet, ett krav som inte tydliggörs eller definieras närmare. Vidare är det förändringarna i interiören som framhålls som en förvanskning av de ursprungliga motiven till byggnadsmminnesmärkningen. Motiv som inte går att frambringa, men som ändå har legat till grund för hävandet. Kanske ska de motiven räknas till det *immateriella* kulturarvet. Vidare blev de fyra byggnaderna värderade utifrån samma värdekriterier, nämligen arkitekturhistoriskt värde och samhällshistoriskt värde. Inget av kriterierna motiverades närmare och med större tydlighet.

Gemensamt är även deras nuvarande funktion av byggnader i Lunds universitets tjänst och att byggnaderna därför inhyser en stor mängd studenter, lärare och administrativ personal och en universitetsbokhandel.

Och slutligen:

- Behövs överhuvudtaget byggnadsminnesmärkning, om det inte innehar ett reellt värde?

Svaret på detta skulle kunna vara både ja och nej.

Eventuellt har visst tjänstefel begåtts eller har ouppmärksamhet bidragit vid beslutet om hävande av byggnadsminnesförklaringen. Det var skyddsföreskrifter som låg till grund vid hävningen år 2005 och dessa var skrivna 1993 av Riksantikvarieämbetet. Enligt övergången 1997 då ansvaret och tillsynen flyttades från Riksantikvarieämbetet till Länsstyrelsen, borde Länsstyrelsen ha skrivit nya skyddsbestämmelser för då rådande förhållanden och detta i egenskap av tillsynsmyndighet. Man hade då även kunnat komplettera med motiv som kunde ha legat till grund vid ett eventuellt hävande.

Vidare är riktlinjerna att en kulturhistorisk värdering ska bygga på en grundlig basis och att motiven tydligt ska redovisas och motiveras. Vid varje beslutstagande ska en grundlig värdering göras och många aspekter ska beaktas, både materiella värden och upplevelsevärden, som tillsammans placerar byggnaderna i en historisk, samtida och framtida kontext.

Immateriellt kulturarv skulle även det givande och tagande som sedan 1700-talets slut skett mellan Academien (Lunds universitet) och Lasarettet kunna kallas för. Medicinska fakultetens studenter var välkomna till klinisk praktik vid Lasarettets olika avdelningar.

Jag tror, som en del företrädare inom byggnadsvården har gett uttryck för, att byggnadsvården behöver mer inträngande kunskap. En kunskap som uppnås genom att gå innanför fasaden och sätta byggnaderna i relation till nutiden och inte enbart till det förflutna.

Det är först när det förflutna sätts i förhållande till det samtida som kulturarvet och därmed byggnadsvården kan definieras.

Jag gör även en parallell till arkitekten Christoffer Alexander, som menar att redan i projektstadiet måste arkitekturen vid nybyggnation sättas i förhållande till den redan existerande arkitekturen. Först när den nya byggnaden ses i stadsbilden kan man avläsa den gamla arkitekturen och utröna harmonin och det hållbara samhället.

Detta borde resultera i ett långsiktigt och respektfullt förhållande till både nya och gamla byggnader. Häri kan modernismen och det antikvariska mötas i ett fruktbart förhållande.

Min personliga åsikt är att saker och ting skall gå att använda i största möjliga utsträckning. För vad är nyttan med en vacker blus eller en väldoftande parfym, som sparas till ”festliga” tillfällen? För att sedan upptäcka att malen gjort hål i den vackra blusen och parfymens goda doft avdunstat eller ännu värre, härsknat.

Det verkar råda en allmän attityd i samhället att uppskatta historiens personer och deras avtryck. Men ibland verkar 1900-talet och det påbörjade 2000-talet bara få lov att vara en reversibel övergång. En parallell kan dras till datorns värld, snabba skiftningar, dokument och anteckningar som helt plötsligt bara visar sig vara försvunna.

Vad kommer framtidens generationer att tycka om detta? Risken är att en bit har gått förlorad. Eller är det så att de reversibla ombyggnationerna kommer att bli permanenta. Det har hänt förr i historiens gång att temporära byggnationer har blivit permanenta. Det skulle därmed bli ett avtryck av denna tids förhållningssätt. Eller krasst sagt, generationen som inte riktigt vågade ta steget fullt ut och skapa något beständigt som man sedan skulle behöva ta ansvar för.

”Harry Potter-generationen” kommer inom fem till femton år att ge humanism, byggnadsvård och kulturarv en hausse. De vill kunna studera i universitetsliknande miljöer. Det vore högst beklagligt om den sortens byggnader inte finns att tillgå i det bevarade byggnadsbeståndet. Ett nybyggt ”Hogwarts” är nog inte lika spännande som en gammal byggnad, där utforskade gångar och mystiska lönnrum finns.

Barnböcker brukar gå i arv från syskon till syskon, de som var för små för att kunna ta till sig denna bokserie när den först kom ut, kommer att läsa den inom fem till tio år.

”Alea iacta est!”

Lunds universitet har funnits sedan år 1666, kan kontinuiteten hålla cirka 350 år till? Detta är ett historiskt värde för framtiden och framtida generationer. Men är vi skattebetalare beredda på att betala mer i skatt för att byggnadsarvet ska kunna bevaras? Eller var kan resurserna tas ifrån för att täcka det behov som finns i byggnadsvården?

Finns det en skillnad i attityd till statliga byggnadsminnen och till dem i enskild ägo. Jag får en känsla av att när myndigheterna inte känner till rutinen vid till exempel byggnadsminnesmärkning då ersättningskrav kan antas bli realitet, då låter man hellre bli att använda sig av detta verktyg. Är det en kostnadsfråga eller beror det på slapphet eller okunskap från tjänstemannasidan, eller dåliga rutiner som skulle kunna effektiviseras utan att bli en överhängande kostnadsfråga?

Eller existerar det en diskrepans mellan dem som utarbetar lagarna (teoretikerna) och de som använder lagarna i det dagliga arbetet (praktikerna). I det fallet detta utgör verkligheten kan det skada ”tredje man”, byggnaderna och deras närmiljö.

Byggnadsvården, och i detta fall Länsstyrelsen verkar inte hänga med i svängarna eller modets nycker om man så vill. Det stora intresset för bevarandefrågor har kanske ökat i större mängd än länsstyrelsen har resurser till?

Mina fyra byggnader är måhända inga mästerverk, uppförda i en tid av snabb expansion i samhället. De har måhända inga *synnerligen märkliga* egenskaper vad angår arkitektonisk perfektion eller ursprunglig funktion. Däremot har de definitivt ett historiskt värde på såväl makro- som mikronivå. De ligger där som en representation för medicinens landvinningar och universitetets begynnande tillväxt. Ett samarbete som har fortgått i många år och förhoppningsvis fortsätter i motsvarande antal år framöver.

Vid min tillbakablick med hjälp av fenomenologin upptäckte jag vilka realvärden som byggnaderna faktiskt innehar. Att det finns fler som känner på det viset har jag blivit medveten om efter alla åren i Lund. Med hjälp utav *genius loci* och upplevelsen av identifikation och orientering kunde jag finna fram till många samband. Barndomens minnen dök upp och gjorde mig påmind om den prägling som sker i dessa unga år och som sedan speglar sig i den jag är idag och den plats jag har valt att leva och verka i. Slumpen är som bekant ingen tillfällighet.

Jag kan bara önska att kommande generationer får möjlighet att leva i miljöer som känns meningsfulla för dem och att de får lov att känna trygghet i sin närmiljö. Om det kan vara till hjälp att en eller två gamla byggnader får stå kvar för att denna önskan ska infrias, då tycker jag att det är värt att skydda dessa byggnader även om de idag inte anses vara *synnerligen märkliga*.

Slutord:

Hvor er alle drømmene du drømte?
Du kom til verden i en tid
Da der også fandtes strid
Men du så ikke det hver dag i TV
En smed der skoede hestens hov
Og hesten foran bondens plov
Var barndomssyn du ofte fik at se
Den lille skole i din by
Var ikke smart og dyr og ny
En enkelt lærer underviste her
Og her lå en købmandsgård
I gennem mere end hundred' år
Nu går motorvejen dér

*Hvor er alle drømmene du drømte?
Og din tro på verden af i går?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Er de druknet i en strøm af år?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Og det håb der levede i dit sind?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Er de drevet bort med vejr og vind?*

Den nye by er kold og grå
Og her går du og tænker på
De fjerne somre som der var engang
Du bor i hus af stål og glas
Har måske nok lidt bedre plads
Men hører ikke noget til fuglesang
Smedjen fik man revet ned
Og nu bor den gamle smed
I de gamles hjem bag lukket teaktræsdør
Og til skrædderen blev der sagt
De kan blive parkeringsvagt
Ingenting er mere som før

*Hvor er alle drømmene du drømte?
Og din tro på verden af i går?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Er de druknet i en strøm af år?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Og det håb der levede i dit sind?
Hvor er alle drømmene du drømte?
Er de drevet bort med vejr og vind?*

Text: Gunnar Sandevärn Musik: Torgny Söderbergh Dansk översättning: Thøger Olesen.

Käll- och litteraturförteckning:

Otryckta källor:

Arkiv:

Lund, Stadsarkitektkontorets arkiv, Ombyggnads- och tillbyggnadslov, Fastighetsbeteckningsdokument; Sökord: Kvarter Glädjen 16; Kvarter Paradis 51.

Malmö, Länsstyrelsens arkiv, Beslut angående hävande av byggnadsminnesförklaring av Televerkets hus, Glädjen 16, Lunds kommun, 432-36394-04, Delg.Kv, samt Beslut angående hävande av byggnadsminnesförklaring av Gamla kirurgen, Gamla barnsjukhuset (Juridicum) och Lasarettskapellet, Paradis 51, Lunds kommun, 432-36425-04, Delg.Kv.

Internet:

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/> , sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Sökord: Anläggning; Län: Skåne; Lagskydd: Hävt byggnadsminne enl. 3 kap. Kulturminneslagen. Klicka på: Gamla Televerket, Lund; Kvarter Glädjen 16, Lund.

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/> , sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2007-04-30. Sökord: Anläggning; Län: Skåne; Lagskydd: Hävt byggnadsminne enl. 3 kap. Kulturminneslagen. Klicka på: Gamla kirurgen, Gamla barnsjukhuset (Juridicum) och Lasarettskapellet, Lund; Kvarter Paradis 51, Lund.

<http://www.hallahus.se> , sidan senast ändrad 20xx-xx-xx, information hämtad 2006-11-28, "Hålla Hus – K-märkt, vad är det?", Rune Wästerby, HÅLLA HUS – arena för byggnadsvård, hushållning och samhällsplanering, Skellefteå 2006.

Tidningsartiklar (nätupplaga):

För övriga tidningsartiklar, se nedan under Tryckta källor – Tidningsartiklar (tryckt upplaga).

<http://www.LUM.lu.se/Arkiv> , Lindh, Maria, "Juristpalats för 60 miljoner: "Elegans som stimulans"", *LUM – Lunds Universitet Meddelar*, nr 3 1996, nättidning, 1996-03-07, sidan senast ändrad 2007-06-01, information hämtad 2006-12-13.

<http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, "Byggnadsminne hävs för fyra hus", *Sydsvenskan nättidning*, 2005-02-23, sidan senast ändrad 2005-02-23, information hämtad 2006-12-13.

<http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, "Lund slår vakt om värdefulla hus", *Sydsvenskan nättidning*, 2004-10-17, sidan senast ändrad 2004-10-17, information hämtad 2006-12-13.

<http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, "Paulsson köper Juridicum", *Sydsvenskan nättidning*, 2006-12-08, sidan senast ändrad 2006-12-08, information hämtad 2006-12-13.

Tryckta källor:

Litteratur:

Bengtsson Jan, *Fenomenologiska utflykter*, (Uddevalla: Daidalos 1998), s.183-247.

Bevaringskommittén, *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Clemens och Drottens rotar*, (Trelleborg: Tryckeri AB Allehanda 1981), s.84-91.

Bevaringskommittén, *Lunds stadskärna – Bevaringsprogram – Krafts rote*, (Lund: Grahns Tryckeri AB 1983), s.102-121.

Flaum Alfred, *Lasarettet i Lund 1768-1968*, (Malmö: Allhems Förlags bokredaktion 1968), s.1-299.

Geijer Mia, *Ett nationellt kulturarv – Utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*, (Stockholm: Mia Geijer, KTH, Universitetservice US AB 2004), s.96-141.

Juridiska Fakulteten, Fastighets AB Telaris, *Kunskapens Hus*, (Lund?: Wassbergs Tryckeri AB 1996), s.1-19.

Karlsson Bengt, *Postverket i Lund*, (Lund: Grahns Boktryckeri 1996), s.37-41.

Norberg-Schulz Christian, *Arkitekturteorier*, (Stockholm: Raster Förlag 1999), s.89-116.

Palmborg Nils, *Vårt gamla Lund än en gång*, (Malmö: Förlags AB Malmö 1983), s.88.

Riksantikvarieämbetet, *Byggnadsminnesförklaring*, (Västerås: Riksantikvarieämbetets förlag 2002).

Robertsson Stig, *Fem pelare – en vägledning för god byggnadsvård*, (Uppsala:

Riksantikvarieämbetets förlag 2002), s.1-152.

Statens offentliga utredningar, SOU 2004:94, *K-märkt – Förslag till bättre skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*, (Stockholm: Fritzes Förlag 2004), s.81-93.

Thomasson Heléne, *Reflexiva intervjuer*, (Lund: Studentlitteratur 2006), s.153-160.

Tägil Tomas, *Universitetsmiljöer i Lund*, (Lund: BTJ Tryck 2001), s.25-30.

Unnerbäck Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, (Uppsala: Riksantikvarieämbetets förlag 2002), s.1-106.

Westling Håkan, *Medicinska fakulteten vid Lunds universitet 1668-2003*, (Lund: Wallin & Dahlbom 2003), s.23.

Winther Jørgensen Marianne, Phillips Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, (Lund: Studentlitteratur 2005), s.1-205.

Tidningsartiklar (tryckt upplaga):

N.N, ”P-platsbehov i Lund – Kapell måste rivas?”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1968-04-24, del 1, s.28.

Held, Anders, ”Gamla Kirurgens ombyggnad – Byggnadsstyrelsen får bakläxa”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1978-11-21, del 1, s.19.

Magnusson-Staaf, Björn, ”Även fasader har ett värde”, *Sydsvenskan*, 2005-03-17, del B, s.04-s.05.

Olofson, Stefan, ”Gamla lundabyggnader nedklassas”, *Skånska Dagbladet*, 2004-10-15, del 3, s.18, nr 281, årgång 117.

Werner, Maria, ”Jurister sneglar på Televerket”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1993-05-17, del C, s.09.

För övriga tidningsartiklar, se ovan under Otryckta källor - Internet - Tidningsartiklar (nätupplaga).

Tidskriftsartiklar:

Hallin, Margareta, Lagerqvist, Bosse, "När kulturarv reduceras till fasadarv", *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.41-45.

Holmström, Sören, "Konsten att ärva", *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.50-58.

Kåring, Göran, "Om fetischism och dokumentation", *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.24-25.

Åsgrim Berlin, Agneta, "Den svåra värderingen", *Kulturmiljövård nummer 4/1997*, s.46-49.

Bildförteckning:

Illustration 1:<http://www.sydsvenskan.se>, Nathéll, Ingrid, "Lund slår vakt om värdefulla hus", Bildkollage med foton tagna av Henrik Brunnsgård, © *Sydsvenskan nättidning*, 2004-10-17, sidan senast ändrad 2004-02-23, information hämtad 2006-12-13.

Bilagor:

Bilaga 1:

I Identifikationsfasen finner man fram till grundmotiv som består av:

1. Dokumentvärde:

- Byggnadshistoriskt värde
- Patina
- Byggnadsteknikhistoriskt värde
- Arkitekturhistoriskt värde
- Samhällshistoriskt värde
- Socialhistoriskt värde
- Personhistoriskt värde
- Teknik- och industrihistoriskt värde

2. Upplevelsevärde:

- Arkitektoniskt värde
- Konstnärligt värde
- Patina
- Miljöskapande värde
- Identitetsvärde
- Kontinuitetsvärde
- Traditionsvärde
- Symbolvärde

Källa: Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002, s.37.

Bilaga 2:

I Bearbetningsfasen finner man fram till förstärkande/övergripande motiv som består av:

- Kvalitet
- Autenticitet, äkthet
- Pedagogiskt värde, tydlighet
- Sällsynthet
- Representativitet

De två sistnämnda motiven fungerar som ett värdepar.

Den sammanvägda värderingen utgörs således av ett huvudmotiv, det dominerande grundmotivet och ytterligare ett grundmotiv. Därefter läggs det förstärkande/övergripande motivet till.

Källa: Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002, s.37.

Bilaga 3:

KML – Kulturminneslagen:

Byggnadsminne. Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. kapitel 3.

Byggnad eller byggnadsmiljö som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde kan förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Byggnadsminnesförklaring kan ske mot ägarens vilja. Om pågående markanvändning avsevärt försvåras kan ägaren begära ersättning. Tillstånd till åtgärder i strid mot skyddsföreskrifterna får lämnas av länsstyrelsen.

FSBM – Förordningen om statliga byggnadsminnen.

Förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m.:

Byggnad eller byggnadsmiljö som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde kan förklaras för byggnadsminne av regeringen på förslag av Riksantikvarieämbetet. Tillstånd till ändring av byggnadsminne kan lämnas av Riksantikvarieämbetet eller regeringen.

PBL – Plan- och Bygglagen:

Plan- och bygglagen (1987:10) kapitel 3 § 12:

Enligt Plan- och bygglagen kap. 3 § 12 kan kommunen i detaljplan eller översiktsplan upprätta skyddsbestämmelser för kulturhistoriskt värdefull byggnad eller byggnadsmiljö.

Skyddsföreskrifterna kan omfatta både exteriör och interiör. Om möjligheten att nyttja fastigheten försvåras eller om underhållet fördröjas avsevärt kan fastighetsägaren begära ersättning. Tillstånd till åtgärder i strid mot föreskrifterna kan meddelas av kommunen.

Källa: Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, Uppsala: Riksantikvarieämbetet 2002, s.37.

